metis diyaloglar

Alain Badiou
Elisabeth Roudinesco

Dün Bugün Jacques Lacan

BİR KONUŞMA

metis

metis diyaloglar

Alain Badiou
Elisabeth Roudinesco

Dün Bugün
Jacques Lacan

Jacques Lacan'ı yakından tanımış ve düşüncelerinden derinlemesine etkilenmiş iki kişi, filozof Alain Badiou ve psikanaliz tarihçisi Elisabeth Roudinesco bu söyleşide verimli bir diyaloğa giriyorlar.
Lacan düşüncesinin psikanaliz ve felsefe açısından önemini irdeliyor, günümüz dünyası açısından ne ifade edebileceğini ortaya koyuyorlar. Aykırı fikirleriyle tartışmalara konu olmuş, sadece psikanalist diyemeyeceğimiz bu etkili figürü yanlarına alarak, siyasal devrim ile öznel devrim arasındaki ilişkiyi yeniden sorguluyorlar. "21. yüzyıl şimdiden Lacancıdır," diyen Badiou ve Roudinesco'nun diyalog halinde geliştirdiği açımlamaları zevkle okuyacaksınız.

Metis Diyaloglar
ISBN-13: 978-975-342-188-1

Metis Yayınları
www.metiskitap.com

Alain Badiou
Elisabeth Roudinesco

Dün Bugün Jacques Lacan

Rabat (1937) doğumlu Fransız filozof Alain Badiou, Ecole normale supérieure'de (ENS) okudu; Louis Althusser'in öğrencisi oldu ve Jacques Lacan'ın seminerlerini takip etti. Akademik kariyerinin yanı sıra siyasal alandaki militan kişiliğiyle de tanınır. Fransız Genç Komünistler Birliği'nin önde gelen üyelerinden biri olan Badiou, dağılıncaya kadar da L'Organisation politique adlı örgüt içinde siyasal mücadelesini sürdürdü. ENS'de hocalık yaptı ve Paris'teki Uluslararası Felsefe Okulu'nda dersler verdi. 2008 küresel ekonomik krizinden sonra bütün dünyada büyük bir tanınırlığa ulaştı. Birçok roman, oyun ve deneme de kaleme almış olan yazarın Metis'teki eserleri şunlardır: *Etik: Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (2004), *Sonsuz Düşünce* (2006), *Başka Bir Estetik* (2010), *Komünizm Fikri* (Slavoj Žižek'le birlikte, 2012), *Dün Bugün Jacques Lacan* (Elisabeth Roudinesco ile birlikte, 2013), *Platon'un Devleti* (2015), *Fransız Felsefesinin Macerası* (2015). Türkçeye çevrilmiş diğer eserlerinden bazıları: *Felsefe İçin Manifesto* (Ara-lık, 2005), *Komünist Hipotez* (Encore, 2011) *Yüzyıl* (Sel, 2011), *Tarihin Uyanışı* (Monokl, 2012), *Bir İdea Olarak Komünizm* (Ayrıntı, 2011), *Deleuzecü Siyaset Diye Bir Şey Var mıdır?* (Norgunk, 2013).

Elisabeth Roudinesco (1944) Fransız tarihçi ve psikanalist, Paris-VII Üniversitesi'nde çalışıyor, Ecole pratique des hautes études ve Ecole normale supérieure gibi eğitim kurumlarında dersler veriyor. Edebiyat ve dilbilim eğitimi gördükten sonra felsefe ve psikanalizle ilgilenmeye başladı, Lacan'ın öğrencisi oldu. Başlıca çalışmaları şunlar: *Histoire de la psychanalyse en France* (Fransa'da Psikanalizin Tarihi, c. 1: 1982, c. 2: 1986), *Jacques Lacan. Esquisse d'une vie, histoire d'un système de pensée* (1993; Jacques Lacan: Bir Yaşamın Ana Çizgileri, Bir Düşünce Sisteminin Tarihi), *Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan* (Metis, 2012), *Dün Bugün Jacques Lacan* (Metis, 2013), *Kendi Çağından Bizim Çağımıza Sigmund Freud* (Metis, 2016).

Metis Diyaloglar 2

Dün Bugün Jacques Lacan
Alain Badiou, Elisabeth Roudinesco

Orijinal Basımı:
Jacques Lacan, passé présent
Éditions du Seuil, 2012

© Éditions du Seuil, 2012
© Metis Yayınları, 2013
Çeviri Eser © Akın Terzi, 2013

İlk Basım: Ekim 2013
İkinci Basım: Kasım 2016

Yayıma Hazırlayan: Savaş Kılıç

Kapak Tasarımı: Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No. 12 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

ISBN-13: 978-975-342-188-1

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

Alain Badiou
Elisabeth Roudinesco

Dün Bugün Jacques Lacan

BİR KONUŞMA

Çeviren:
Akın Terzi

metis

metis diyaloglar

Theodor W. Adorno, Max Horkheimer
Teori ve Pratik Üzerine
Bir Tartışma

Alain Badiou, Elisabeth Roudinesco
Dün Bugün Jacques Lacan
Bir Konuşma

Michel Foucault, Claude Bonnefoy
Güzel Tehlike
Söyleşi

John Berger, Yücel Göktürk
İstanbul'dan Gelen Telefon
Müzik Eşliğinde Bir Söyleşi

Jean-Paul Sartre, Perry Anderson, Ronald Frazer
Quintin Hoare, Simone de Beavoir
Sartre ile Sartre Hakkında

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Bir Usta, İki Karşılaşma 13

Bozukluğu Düşünmek 43

ÖNSÖZ

ÖYKÜSÜ kırk yıl kadar önceye uzanan bu kitap, Eylül 2011' de Lacan'ın otuzuncu ölüm yıldönümü vesilesiyle ortaya çıktı. Birbirimizi uzun zamandır tanıyoruz; siyasi görüşlerimiz her zaman aynı olmasa da, farklılıklarımızın kabulüne ve, daha da önemlisi, hiç bozulmamış bir dostluğa dayanan verimli bir diyalog sürdürüyoruz uzun süredir. Freud için çok değerli olan Antik Yunan trajedileri, Devrim ve tarihi, dilsel bir direniş hareketi olarak şiir, sinema ve siyasi bağlanma... bunlar ikimizin de sevdiği konular.

Nisan 2006'da, yani müşterek dostumuz Jacques Derrida'nın ölümünden bir buçuk yıl sonra, aralarında Althusser, Foucault, Sartre, Canguilhem, Deleuze'ün de bulunduğu Fransız filozofları hakkındaki bir tartışma için, Yves Duroux ile beraber, Ecole normale supérieure'de buluşmuştuk. Mart 2010'da Rennes'de, *Libération* gazetesinin düzenlediği, Eric Aeschimann yönetimindeki bir forumda, "Mutlu Yarınlar" dan dem vurmak için tekrar bir araya gelmiş ve Saint-Just'e göndermeyle şunları söylemiştik: "Mutluluk yasası, mevcut meta piyasasının huzuruna çıkmamıza dayanamaz." Ayrıca: "Günümüzde asıl felaket, hijyen düşkünlüğü ve normdur:

Bunlar mutluluğun zıddıdır." İkimiz de dinsel fanatizmi, bilimselciliği, para çılgınlığını ve akıl ideallerinin terk edildiğine işaret eden, gemi azıya almış değerlendirmeleri sevmiyoruz. Kısacası, siyasi bağlanmanın çalışmayla, azimle ve bilgi birikimiyle el ele vermesi gerektiğini düşünüyoruz.

Dolayısıyla, günün birinde bir diyalog, üstelik de —ölümünden otuz yıl sonra— Lacan hakkındaki bir diyalog vesilesiyle tekrar bir araya gelmemizde şaşılacak bir şey yok. Her zaman şunu savunduk: Freudcu düşünceyi yenileyen Lacan, Sokrates gibi bir ustaydı ve bir özne, arzu ve bilinçdışı siyasetini günümüze taşımayı başarmıştı. Şuna inanıyoruz ki —gelip geçici de olsa— burada sunulan tarihsel ve felsefi yaklaşım, okurun siyasi devrim ile öznel devrim arasındaki ilişkilere dair canalıcı meseleyi yeniden sorgulamasını sağlayacak. Dolayısıyla, bu inancı iki sese, iki döneme ve iki oturuma dayalı bir diyaloğa dönüştürdük: *Dün Bugün Jacques Lacan.*

"Bir Usta, İki Karşılaşma" başlıklı ilk kısımda, her birimizin 1960-1970'lerde Lacan'la kurduğu ilişkiye dair bir dizi kişisel düşünce işleniyor. "Bozukluğu Düşünmek" başlıklı ikinci kısımdaysa, Lacan'ın atılımının en anlamlı yönlerinden söz edilerek, gerek psikanaliz gerekse siyaset alanında düşünmenin tavsamasına yol açan, cemaatçilik ideali, obskürantizm, yani cehalet düşkünlüğü gibi çağdaş tüm sekterliklere yönelik bir eleştiri ortaya konuyor.

Bugün, burada biz, bunalım geçiren toplumlarımızın dillerine pelesenk ettiği ölümcül kaygıların ötesinde, bir gelecek temsilinin yeni bir umudu mümkün kılacağına canı gönülden inanmak istiyoruz. Ne de olsa Freud, yaşadığımız şu çağın alametifarikası olan "Herkes başının çaresine baksın" anlayışından çok uzak, trajik bir mahremiyet anlayışı

geliştirmişti. Öyleyse tıpkı devrim gibi, bu buluşun da dünyada yeni bir düşünce haline gelmesini niçin tahayyül etmeyelim ki?

A. B. ve E. R.

BİR USTA, İKİ KARŞILAŞMA*

PHILOSOPHIE MAGAZINE – *Girizgâh olarak, ikiniz de Lacan'la ilişkinizi konumlandırabilir misiniz? Onun düşüncesini ne tür koşullarda keşfetmiştiniz?*

ELISABETH ROUDINESCO – Benim psikanaliz maceram evde başladı. Annem Jenny Aubry, hastanede doktor olarak çalışıyor ve terk edilmiş çocuklarla ilgileniyordu. Aynı zamanda psikanalistti; en önemlisi de Londra'da bizzat tanıştığı John Bowlby ve Anna Freud'un klinik ilkelerini Fransa'ya tanıtmıştı. 1953'ten itibaren, tam anlamıyla müridi olmasa da, Lacan'ın yol arkadaşı olmuş ve Fransız Psikanaliz Derneği (SFP) kurulurken yanında yer almıştı. Bu yüzden Lacan, annemle babamın boşanmasının hemen ardından, annemi ve üvey babamı (Pierre Aubry) sık sık ziyarete gelirdi. Jenny, Lacan'ın kısa bir süre önce evlendiği Sylvia Bataille ile çok yakın arkadaştı.

* Bu söyleşinin bir kısmı, "Choisis ton Lacan!" (Lacan'ını Seç!) başlığıyla *Philosophie Magazine*'de (no. 52, Eylül 2011) yayımlanmıştır. Sonra, Martin Duru'nün yaptığı transkripsiyondan yola çıkılarak, yazarlarca baştan sona gözden geçirilmiş, düzeltilmiş ve eklemeler yapılmıştır.

O sıralar Guitrancourt'a, Lacan'ın kır evi Prévôté'ye gidiyordum, ama bu tanıdık adamın böylesine büyük çapta bir düşünür olduğu aklımın ucundan geçmezdi. Sonraları, ilk gençlik yıllarımda, psikanalize hiç mi hiç ilgi beslemedim. Annemin o kadar ilgisini çekmiş bu uğraşa pek de heves duymuyordum. Benim hayalim, daha ziyade, roman yazmak ya da film çekmekti. Bu yüzden önce edebiyat, sonra dilbilim eğitimi aldım. Bir yandan da *Cahiers du cinéma* dergisi, Yeni Dalga ve Hollywood sineması beni büyülüyordu.

1966'da, öğretmenlik yapmak için Cezayir'deki Boumerdès'e gittim. O yıl Michel Foucault'nun *Kelimeler ve Şeyler*'i ve Lacan'ın *Ecrits*'si yayımlanmıştı. Mucizevi bir an! Claude Lévi-Strauss'un başlattığı ve Louis Althusser'in 1965 tarihli *Marx İçin*'de sürdürdüğü yapısalcılık dalgası, benim için gerçek bir aydınlanma olmuştu. Lisede gördüğüm felsefe dersleri felaketti, ama nihayet göz alıcı bir tarzda yazan felsefeciler ve düşünürler keşfetmiştim: Dil düşünürleriydi bunlar. Büyük bir zevkle Lacan'ın *Ecrits*'sine daldım; Lacan'ın feyz aldığı (Ferdinand Saussure'ün kurup, Roman Jakobson'un geliştirdiği) yapısal dilbilime vâkıf olduğumdan da işim kolaylaşmıştı. Çarpıcı bir sahne hatırlıyorum: Buyurgan bir edayla, anneme "onun" Lacan'ının bana ne kadar dâhiyane göründüğünü söylüyorum; o da bana şöyle diyor: "Dememiş miydim ben sana!" Böylece ikimiz de farklı yollardan ulaştığımız "gösteren" teorisi hakkında, kimi zaman hararetlenen bir fikir alışverişine girişmiştik.

68 Mayısı'ndan sonra, roman yazma tasarısından vazgeçip, sosyal bilimler ve felsefeye yöneldim. Edebiyat alanındaki yüksek lisans tezimi, Paris-VIII-Vincennes (bugünkü adıyla Saint-Denis) üniversitesinde Tzvetan Todorov yönetiminde tamamladım (doktora çalışmamı da bu üniversitede

yaptım). Gilles Deleuze'ün *Anti-Oidipus* seminerlerine katıldım; sonra da Serge Leclaire'in 1969'da kurduğu psikanaliz bölümünde ders veren Michel de Certeau'yla tanışınca tarihe yöneldim. 1972'de Louis Althusser ile tanıştım. Lacan'a gelince... Panthéon'daki Hukuk Fakültesi'nde verdiği seminerlere 1969'da gitmeye başladım. Annem, Lacan'a benim onun öğretisine ilgi duyduğumu söyleyince, Lacan hemen çağırdı beni. Görüşmemiz sırasında şöyle dedi heyecanla: "Bu zamana kadar neredeydiniz yahu? Benimle görüşmek için niye bu kadar beklediniz?" Ona nelerle uğraştığımı anlatmıştım: Henri Deluy'nün yönetimindeki *Action poétique* dergisi bünyesinde Georges Politzer'in eserleri üzerinde çalışmaya başlamıştım. Lacan 1964'te kurduğu Paris Freud Okulu'na (EFP) katılmam için ısrar etti, bense o sıralarda analize girme konusunda hâlâ tereddütteydim. Nihayetinde kabul ettim, böylece adeta kaderimi çizmiş oldum. 1980'de, yani ölümünden bir yıl önce bizzat Lacan tarafından kapatılana kadar da EFP üyesi olarak kaldım.

ALAIN BADIOU – Benim maceram farklı. Gençliğimde iflah olmaz bir Sartre'cıydım. 1958 ile 1962 arasında, Paris, Ulm Sokağı'ndaki Ecole normale supérieure'de (ENS) felsefe öğrencisiyken, gençliğimin Sartre'dan sonraki ikinci ustasıyla, Louis Althusser ile tanıştım. İki zıt kutup çarpışmıştı sanki! Sartre'ın Marx'a dair varoluşçu bir tasavvur ortaya koyduğu sırada, Althusser adeta eskimiş hümanist giysilerden kurtarmak için Marx'ı yeniden okumayı öneriyordu. Büyük bir tesadüf eseri, *La Psychanalyse* dergisinin birinci sayısı geçti elime. Bu sayıda Lacan'ın meşhur Roma sunumu yer alıyordu (1953 tarihli "Psikanalizde Dil ve Sözün İşlevi ve Alanı" başlığını taşıyan konferansı). Tam anlamıyla göz-

lerimi kamaştırdı bu metin — hakikaten *metinsel* bir büyülenme yaşadım, öyle ki sonrasında Lacan'la kurduğum teorik ilişki hep yazı dolayımıyla oldu. Bu ilk keşiften sonra, *La Psychanalyse* dergisini almaya devam ettim ve yazdığım tezlerde Lacan'a referans vermeye başladım. Bu referanslar karşısında çok şaşıran Althusser, Lacan'ın Sainte-Anne hastanesinde verdiği seminerlerden birine götürdü beni. Sene 1960-61. Bu arada, Althusser'in talebi üzerine, Lacan düşüncesi üzerine önce bir, sonra iki sunum yapan ilk ENS öğrencisi oldum.

E. R. – Peki Freud okumuş muydun?

A. B. – Evet! ENS'deki ilk yıllarımda düzenli bir şekilde Freud okumuştum. O zamanlar Freud'u sosyal bilimlerde köşetaşlarından biri olarak görüyorduk; kimilerine göre, bu köşetaşları "ciddi" materyalizmleri aracılığıyla, sosyal bilimlerde felsefi idealizmin yerini alacaktı. Ama hemen fark etmiştim ki aralarındaki bariz sürekliliğin ötesinde, Freud' un eseri ile tamamen yenilikçi olan Lacan'ınki arasında derin bir farklılık vardı.

E. R. – Öyle yenilikçi ki pek çok entelektüel için (ki ben de bunlardan biriyim), Lacan okumak, Freud okumalarını derinden etkilemiştir. Ben Lacan'ı Freud'un eserlerinden önce okudum, bu yüzden de benim Freud okumam "Lacancı" oldu. Yine de Freud'un eseri ile Lacan'ınkini karıştırıp, Freud' un zaten Lacancı olduğuna hükmetmeye vardırmamak lazım işi.

A. B. – Ne olursa olsun, Lacan entelektüel ortamın çok önemli bir figürü konumuna yükselmişti benim gözümde, üstelik de sadece birkaç makale yayımlamıştı, onları da bul bulabilirsen.

E. R. – Lacan konusunda en feci şey buydu: 1966'da *Ecrits*'si derlenmeden önce, kitabı yoktu. Yazdıkları oraya buraya dağılmıştı.

A. B. – 1966 senesinde Reims lisesinde felsefe öğretmeniydim. Yine Reims'de çalışan François Regnault aracılığıyla, *Cahiers pour l'analyse* dergisinin yazı kadrosuna katıldım. Benden biraz daha genç bir grup ENS öğrencisinin kurduğu Lacancı-Marksist bir dergiydi bu. François Regnault dışında, Jacques-Alain Miller, Jean-Claude Milner, Yves Duroux, Alain Grosrichard da vardı kadroda. Dergide yayımladığım ilk iki makale, matematiksel mantıktan —ki o zamanlar en büyük tutkularımdan biriydi, hâlâ da öyledir— dem vuruyor ve açık açık Lacan'a gönderme yapıyordu; ama eleştirel bir ton, bir çekince de içeriyordu. Örneğin, Lacan'ın bilimsel bir öznenin var olduğu yolundaki fikrine itiraz ediyordum; bu konuda Althusserciydim: Bana göre, bilim daha ziyade gayri-öznel bir sürece gönderme yapıyordu. Düşünün bir, 1966-67'lerdeyiz... Derken, 68 Mayısı sonrasının çalkantılı günleri geldi; 68 olayları hayatımı altüst etti ve uzun yıllar boyunca beni siyasi düşünceye/eyleme yöneltti.

E. R. – Neticede senin için, Lacan okumak siyasi bir kopuşla beraber gerçekleşmiş, benim içinse daha ziyade yapısalcı bir kırılmayla oldu.

A. B. – Nihayet Lacan'la şahsen tanıştım. Sene 1969. Sanırım, bu dünyada her şey acildi onun için, bu yüzden de benimle acilen görüşmek istemişti. Devamlı fabrikalarda ve toplantı salonlarındaki mücadelelere katıldığımdan, gün boyu bana ulaşmak mümkün değildi, haliyle onunla telefonda konuşmak bir türlü nasip olmadı. Yine de birlikte yemek yemek için bir fırsat bulduk. Lacan, bütün cazibesiyle, beni kendine çekmeye çalıştı; tıpkı sana da olduğu gibi Elisabeth, gene kulakları çınlatan bir sesle: "Peki ama niye daha önce gelmediniz bana?", vs. Ama ben EFP'ye katılmadım ve hiçbir zaman psikanalist de, analiz edilen de olmadım. Divana hiç yatmadım. En başında beri, Lacan bir psikanaliz ustası değil, öncelikle bir düşünür oldu benim için. Yazı önce geldi hep! Bu bakımdan, Lacan benim felsefe çalışmalarımda önemli bir yer işgal ediyor; senteze dayalı ilk eserim olan *Théorie du Sujet*'den (Özne Teorisi, 1982) beri böyle bu. Düşünce ufkumda her zaman yer tuttu ve hâlâ da öyle.

P. M. – *Genel olarak felsefe, özel olarak da sizin düşünceniz için Lacan'ın yaptığı katkıyı açıklayabilir misiniz?*

A. B. – Lacan'ın teorik çalışması, özne meselesi hakkında adeta nevi şahsına münhasır bir konuma sahip olduğundan, benim kendi felsefe çalışmalarıma eklemlenebildi. 1960'ların başında, diğer genç felsefecilerle beraber özel bir konjonktür içinde bulunuyorduk. Evvelce dediğim gibi, iflah olmaz bir Sartre'cıydım. Ama Althusser'in de yardımıyla, Sartre'ın en parlak temsilcilerinden olduğu fenomenolojiden kopma zamanı gelmişti artık benim için. Peki bu kaçınılmaz kopuş niye gerçekleşmişti? Husserl tarafından ilk kez ortaya atıldığından bu yana fenomenoloji, özne düşüncesini bir bi-

linç felsefesine indirgemiştir. Dolaysız ve ilkel yaşantı üzerine temellenir. Özne, bilinçten ve başıma gelen şeye dair şeffaf idrakten ayırt edilemez hale gelir. Fenomenologların (mesela Merleau-Ponty) algıya o kadar önem atfetmesi tesadüf değil elbette: Algı, bilincin dünyayla kurduğu doğrudan ve maksatlı ilişkiye dair en temel deneyimdir. Ayrıca —ki bu konuda Fransız fenomenolojisi geleneksel psikolojinin de mirasçısıdır— özne, izlenimleri, duyguları, vs. bakımından bir içsellik addedilir. Bunun sonucunda da "düşünümsel ben" ve iç dünya fazlasıyla merkezilik kazanır.

Bilime dayanan devrimci bir özgürleşme düşüncesi (o dönemde "ortak programımız" buydu) ortaya koymak için, bu düşünümsel ve varoluşsal fenomenolojik özne modelinden kurtulmamız gerekiyordu. Bunu yapmak için de sosyal bilimlere, bilimsel nesnelliğe ve mantıksal-matematiksel biçimciliğe bel bağlayabilirdik. Kısacası fenomenolojiye karşı, yapısalcılık adeta bir cankurtaran simidi olmuştu. Bu isim altında toplanan çeşitli düşüncelerin bir ortak noktası vardı en azından: Hepsi geleneksel özne anlayışına karşı çıkıyordu. Yapısalcılık teşekkülü, Althusser'in çarpıcı ifadesiyle "teorik anti-hümanizm" ile, Foucault'nun ifadesiyle de "İnsan'ın ölümü" ile tamamına ermişti. Bütünü itibarıyla bu akımda varyasyonların ve değişik biçimlerin görülmesi mümkündü. Kimileri öznenin bir yanılsamadan, çok daha özsel, görülmez olan, ama bilim tarafından tasavvur edilebilecek yapıların bir yansımasından ibaret olduğunu ilan ediyordu. Kimileriyse, bazen Heidegger'in izinden giderek, klasik metafizik öznenin idealist bir paçavradan ibaret olduğunu göstermeye çalışıyordu. "Özne" kavramında gerçek olan şeyin, yalnızca nesnenin özel bir biçimi olduğu öne sürülüyordu. Althusser'in izinden giden başka kişilerse, öznenin simgesel

bir kavram, hatta burjuva çağının tipik *kategorisi* olduğunu savunuyordu. Neticede, hangi yaklaşım benimsenirse benimsensin, yapısalcı yolların tümü, özne kavramının köklü bir eleştirisine çıkıyordu.

Peki bu bağlamda Lacan'ın yeri neresiydi? Bir yandan Lacan, özellikle Sartre'ın ve Merleau-Ponty'nin düşüncesine vâkıf olduğundan, fenomenolojiden kopuş hareketine dahildi. Yapısalcı âlemde yer alıyordu ki bunun da sebebi, hem mantıksal-matematiksel biçimciliğe, başkalarına kıyasla daha çok başvurması, hem de bütün deneyimin merkezi olarak tasavvur edilen düşünümsel özne kavramından vazgeçmesiydi. Onun analitik perspektifinde özne, düşünümsel olmayan ve kimi açılardan da birey-aşırı bir yapıya dayanıyordu: Lacan'a göre, bilinçdışı tamamen dile dayalıydı. Dolayısıyla, bilinç felsefesinin yerini bilinçdışının bilimi alıyordu.

Bununla beraber Lacan —ki bu da onun özel konumunun ikinci yönüdür—, özne kategorisinin artık hükmü kalmamış metafiziğin bir simgesinden ibaret olduğunu düşünen, Foucault gibi "katı" yapısalcılar ya da Derrida tarzı Heideggerciler kadar ileri gitmemişti. Lacan bu kategoriyi muhafaza etmek istiyordu, ama kökten yenilemek koşuluyla. Bu yüzden de Lacan için özne klinik deneyimin merkezinde yer alıyordu. Böylelikle Lacan özneyi yapısalcılığın topyekûn saldırısından koruyordu. "Onun" öznesi, gösteren zincirine tabiydi kesinlikle; bölünmüş, kendinden bihaber, parçalara ayrılmıştı ve kökten bir ötekiliğe (Lacan'ın "Öteki'nin söylemi" dediği şeye) maruzdu. Ne ki bir Özne teorisi öne sürmek akla yatkın, hatta gerekliydi. Sonuç olarak 1960-70'lerde, Lacan hem teorik anti-hümanizmin izinden gitmeme, hem de gençliğimdeki Sartrecılığa ve özne kavramına sadık kalmama imkân sağlamıştı. Bu yüzden, beni kesinkes

etkileyen bir çağdaşım gibi görünüvermişti Lacan bana. Kendi yapısını inşa etmek için farklı farklı malzemeleri bir araya getirmeyi başarabilen bir çağdaş.

P. M. – *Elisabeth Roudinesco, hem psikanalizi hem de felsefeyi altüst etmiş bir düşünce olarak, Lacan devrimi hakkında siz neler düşünüyorsunuz?*

E. R. – Öncelikle, Lacan iki disiplin arasındaki beklenmedik ve çoğu zaman da ihtilaflı bir karşılaşmanın ortasında bulmuştu kendini. Bir yandan, psikanalizin felsefi bir devrimin taşıyıcısı olduğunu felsefecilerin anlamasını sağlamıştı. Diğer yandan da psikanalistleri felsefeye yönlendirmişti. İşte, dengeleyici olan bu ikinci hareketi çok önemsiyorum ben: Lacan bizzat felsefeden besleniyordu; seminerlerine pek çok felsefeci çağırıyor ve böylece de ona göre, entelektüel birikimden yoksun olan psikanalistleri daha üst seviyelere çıkarmaya uğraşıyordu.

Psikanaliz disiplininin psikoloji ile tıp arasında sıkışıp kaldığı bir dönemde, Lacan aracılığıyla, psikanalistler felsefeyi, entelektüeller de psikanalizi keşfetmişti. Ayrıca yapısalcılar aracılığıyla, mesela benim gibi edebiyat erbabı, aynı zamanda edebiyata da ilgi duyan üslupçu filozoflar kuşağı sayesinde, felsefenin önemini kavrayabilmişti. Lisenin son sınıfında bile görmemiştim bunu. Ben, ancak Althusser ya da Foucault okuduktan ve Lacan'ın seminerlerine katıldıktan sonra, Spinoza ya da Hegel'le gerçek anlamda haşır neşir oldum. Felsefeye önce yapısalcıların eserleri, sonra da Pierre Macherey'nin —ki kendisine çok şey borçluyum— dersleri sayesinde daldım. Aslında Lacan'ın izinden giden —ve felsefeden de beslenen— psikanalistler ile felsefeden imtina

eden ve psikanalizi psikoloji alanına taşımayı tercih eden psikanalistler arasında 1966'dan önce —ki yapısalcılık için mucizevi bir yıldı— zaten bir uçurum oluşmuştu.

Sanırım Lacan'ın özgünlüğü izlediği yoldan ileri geliyor. Şunu hiç unutmayalım ki Lacan en başta psikiyatrdı. Psikiyatri, psikolojiye kıyasla, felsefeye her zaman daha açık olmuştur; psikolojiyse "bilimsel" olabilmek için —ki asla olamaz— felsefeden kopmak istemiştir hep. Georges Canguilhem gibi, Lacan da psikanalizi "soylu" disiplinlere doğru taşımak amacıyla, psikolojinin bir sahte-bilim olduğunu söyleyerek devamlı eleştirmiştir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Lacan'ın 1931'den itibaren psikanalize yöneldiği dönemde, Fransa'daki en dinamik psikiyatri fenomenolojinin etkisindeydi. Alexandre Kojève aracılığıyla Hegelci düşünceyle tanışmadan önce, o dönemde Lacan'ın kendisi de fenomenologdu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu mirastan uzaklaşarak yapısalcılığı seçti; gerek Jakobson ve Claude Lévi-Strauss'la yaptığı görüşmeler aracılığıyla gerekse onların eserlerini okuyarak Saussure'e yöneldi. Oysa bugün bazı Lacancı psikanalistler tarihi "revize ederek", Lacan'ı kendi kendinden doğmuş bir Anka Kuşu haline getirmek için söz konusu etkiyi yadsıyorlar. Psikanaliz alanında böyle "revizyonist" pek çok kişi var.

Lacan, Heidegger düşüncesinden de etkilenmişti etkilenmesine, ama 1957'den sonra bu etki kaybolmuştur; bunu "Bilinçdışında Harf/Lafız Süreci ya da Freud'dan Bu Yana Akıl" başlıklı makalesinde açıkça görebiliriz. Öte yandan bu durum, Lacan'ın bir insan olarak Heidegger'den takdir görmek için uğraşıp durmasına mani olmamıştır. Gene de Lacan kararlılıkla bilimin, biçimsel nesnelliğin yolunu tutmuştur; Heidegger ise, fenomenolojik ve ontolojik bir yönelim-

le, "Bilim düşünmez," demiştir.

Lacan'ın köklerinin psikiyatride olması çok önemli ve bu husus, felsefi özne sorununun Lacan'ın düşüncesinde her zaman önemli bir yer tuttuğu konusunda Alain'in söyledikleriyle bağdaşmaktadır. Psikiyatri sadece ruhsal hastalıklarla ilgilenmez, aynı zamanda deliliği öznenin adeta patlayarak ortaya çıkmasıymış gibi ele alır. Kişilikteki bir tuhaflık, bir çatlak fikri, zaten Salvador Dali başta olmak üzere gerçeküstücülerden etkilenmiş olan Lacan'da çok erken ortaya çıkar. 1932'de tıp alanındaki tezini deli bir kadına —("Aimée vakası" diye adlandırılan) Marguerite Anzieu'ye— hasreder; sonrasındaysa Papin kardeşler vakasıyla, yani Mans'da iki patronunu görünürde hiç sebep yokken öldüren iki hizmetçi kardeşle ilgilenmeye başlar. Lacan paranoyanın —hiç şüphesiz özellikle de kadın paranoyasının— mantığa dayalı bir delilik olduğunu, normallik kisvesine büründüğünü ve kesinlikle organik ya da bünyevi bir nedeninin bulunmadığını ustalıkla göstermişti. Paranoya, psikogeneze bağlıydı. Lacan, mistik kadınlarla ve onların aklın sınırlarını aşan mutlak *jouissance* arayışıyla, işte bu perspektifte ilgilenecekti.

Bu noktada Freud ile Lacan arasında temel bir fark var: Psikanalizin kurucusu esasen nevrozları ele alırken (bugün biliyoruz ki Freud'un ilgilendiği hastalar aslında çok ağır patolojilerden mustaripti), Lacan psikozun, kadın deliliğinin, mantığa dayalı, hatta biçimsel bir düşünce olarak paranoyanın çalkantılı evrenine dalmıştı. Sadece bunun bile Lacan'ın girişiminin felsefi kapsamına işaret ettiğini söyleyebilirim. Şunu da unutmayalım ki Freud felsefeye karşı temkinliydi ve sözünü hiç sakınmadan, felsefeyi, paranoyak bir söyleme, yani deliliğe dayalı bir mantığa benzetmişti...

A. B. – Tamamen hemfikirim. Kabaca söyleyecek olursak, nevroz eninde sonunda klinik psikolojiye dahildir. Aşk hüsranlarına, nahoş düşünce saplantılarına, gizil güçsüzlüğe dair birbirinin tıpatıp aynı ve müthiş sıkıcı hikâyecikleri herkes bilir. Psikanalistlerin, biraz uyuklayarak da olsa, her gün bu tür semptom niteliğindeki itirafları dinleyebilmelerini her zaman takdir etmişimdir. Burada bir nevi kahramanlık söz konusu. Ne sıkıcı şey şu nevroz! Oysa delilik, en başından beri felsefeye konu olmuştur: Öznenin bu şekilde adeta yutulması nasıl bir şeydir? Kendilikte radikal bir ötekiliğin ortaya çıkışı nasıl tasavvur edilmelidir? Şurası muhakkak ki psikoz, felsefe için çok daha ilginç bir meseledir.

E. R. – Bu noktada bir çekincemi dile getirmem gerekiyor: Lacan paranoyaya büyük ilgi duyuyordu, oysa bana göre, büyük "felsefi delilik" —iki çehresi (coşku ve bunalım) olan delilik—, bana en büyüleyici, en edebi ve en yaratıcı görünen delilik melankolidir. Théroigne de Méricourt'u, yani 1789'daki devrimci coşkunun kusursuz timsali olan, feminizmin savunucusu şu melankolik kadını tam da bu yüzden ele aldım. 1793'te onu deliliğe sürükleyen şey, devrimci idealin başarısızlığı olmuştu. Ömrünün son yıllarını, Esquirol' ün gözetimi altında Salpêtrière tımarhanesinde geçirmişti. Ayrıca Louis Althusser'in kaderi de geliyor akla. Homeros ve Aristoteles'ten bu yana onca ilgi odağı olmuş bu tür bir deliliğe Lacan'ın ilgi duymamış olması bana çok şaşırtıcı gelmiştir hep.

A. B. – Lacan paranoyaya öncelik vermişti, çünkü paranoya çok daha sistemlidir. Bu husus Freud'da bile açıkça görülüyor: *Schreber Vakası*,* muhteşem bir metindir ve amansız bir

mantığı vardır. Bu vakanın, her açıdan yeterli bir matriste yeni baştan inşa edilebileceğine dair bir izlenime kapılıyor insan. Paranoya yapısal analiz için çok uygun bir şey; Lacan'ın ilgisi de bu yüzden.

P. M. – *Freud ile Lacan arasında, ilk olarak nevroza ve psikoza yaptıkları vurgu bakımından bir farklılık olduğuna işaret ettiniz. Peki terapi anlayışında ve yönteminde de bu farklılık çıkıyor mu karşımıza? Freudcu bir analiz ile Lacancı bir analiz —ki Lacan'ın çok kısa süren seanslarıyla skandal yarattığını ve bunun da IPA'dan (Uluslararası Psikanaliz Birliği) ihraç edilme sebeplerinden biri olduğunu biliyoruz— arasındaki farklar hemen göze çarpan cinsten mi?*

E. R. – Evet, özellikle Paris'te, 1960'lı yıllarda bu fark hemen görülebilirdi. Ortodoks Freudcu psikanalistler, bir nevi bayağı materyalizmin müritleriydi. Anılarla, duygularla, ben'le, narsisizm sorunlarıyla, normal ya da anormal davranışlarla ilgileniyorlar ve kliniğin katı çerçevesini aşan ne varsa hepsini spekülatif, dolayısıyla da tehlikeli addediyorlardı: Ufukta davranış psikolojisi vardı. Lacan ise hem teoride hem pratikte bu durumdan kurtulmanın yolunu açmıştı, zira dile, söze vurgu yapıyor, analitik terapi sürecinde kopuşun şart olduğuna dikkat çekiyordu. Dar bir açıdan bakmıyor, hastalarının eğilimlerine saygı duyuyor, iyileşme ya da normalleşme ideali gibi şeylere saplanıp kalmıyordu.

O dönemde ortodoks Freudcu psikanalistler, Lacan'ın öğrencilerini kendi saflarına çekmeye çalışmış ve psikanali-

* Bkz. Sigmund Freud, *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*, çev. Banu Büyükkal ve Saffet Murat Tura, İstanbul: Metis, 2012. — *ç.n.*

zi bir yorum dini haline getirmişlerdi. Lacan ise zihinsel bir açılım ortaya koymuştu: Örneğin, bir rahip analize gelmişse —ki pek çok kez olmuştur bu— , Lacan bu kişiye gerçek arzusu neyse, ona göre yaşamasını salık verirdi. Çünkü Lacan felsefenin olduğu gibi maneviyatın da özünü kavramıştı; işte bu yüzden özellikle Cizvitlere cazip gelmişti Lacan, üstelik de kendisi ateist olmasına ve bilimsel söyleme sıkı sıkıya bağlı kalmasına rağmen. Freud'un düz bir pozitivizm kıstasına göre yeniden yorumlanmış, biyolojiye dayalı paradigması, terapi görmek isteyen dindarları büyük ölçüde rahatsız etmişti.

A. B. – Bunun sebebi, pozitivizmin çoğu zaman tersine çevrilmiş bir din olmasıdır, öyle ki temsilcisi olduğunu iddia ettiği bilime hizmet etmek şöyle dursun, bilimi kendi evrimine yabancı olan ideolojik hedeflere tabi kılar. Tam da bu yüzden, dindar bir insanın bilimden ziyade pozitivizmden şüphe duymak için gerekçeleri vardır. Tanrı'nın bilimi sevdiğini düşünmenin önünde bir mani yok, ama pozitivist ideolojiyi sevmiyordur...

E. R. – Kesinlikle öyle! Bu dindar insanlar, Freudcuların dini, nevroza benzetmesinden de çok rahatsız olmuşlardı. Aslına bakılırsa, Fransa'daki Freudcu psikanalistlerin çoğu ruhban sınıfına karşıydı; ne entelektüel ya da ruhani uğraşlara pek açıktılar, ne de felsefi söyleme yönelimleri vardı. Pek çok Cizvit tam da bu yüzden Lacan'ın düşüncesine ihtida etmişti (gerçi başka çağrışımları olduğundan bu sözcüğü sevmiyorum). Bununla beraber, ömrünün sonlarında Lacan dogmatik bir ultra-kısa terapi anlayışından yana olmuş, böylece de hüsrana, hatta dolandırıcılığa yol açmıştı. Duygulara

başvurulmasını eleştiren köktenci Lacancılar, düğümlerin ve *mathem*'lerin biçimciliğine saplanarak, hastaların ıstırabını gözden kaçırma riskiyle karşı karşıya kaldılar. Bir teori ne kadar yenilikçiyse —Lacan'ın teorisi hem de nasıl yenilikçiydi—, herhangi bir anda dogmaya yönelme riski de o kadar çok olur. Lacancılık da bu kuraldan muaf değildi.

P. M. – *Alain Badiou, Lacancı anlamda terapi tam anlamıyla felsefeyi ilgilendiren bir şey midir? Terapi, evvelce bahsettiğiniz, öznenin potansiyel olarak yenilenmesine hizmet ediyor sanki...*

A. B. – Terapi, hem biçim gerektiren hem de biçimi kateden bir edimdir. Aslında, biçim bilinçdışının nesnel yapılarına tekabül eder. Terapiyse, tamamen bilinçdışına bağlı olarak, bu yapıları kırıp parçalar. Bu konuda ölçülü olan Lacan'a göre, analizin nihai hedefi "iyileşme" değildir; analiz, özneyi kendi ayakları üzerinde durup hayata yeniden başlayabileceği gerçek noktaya götürmelidir. Kader diye ortaya çıkan şeyi adeta eğip büker ve öznenin kapasitesini yeniden açar. Bizzat Lacan'ın yaptığı tanım hep muhteşem görünmüştür bana: Terapinin amacı "aczi imkânsızın seviyesine çıkarmaktır". İmkânsız olan, Lacancı anlamda gerçektir, yani simgeleşmeye asla izin vermeyen şeydir. Bu yüzden analiz edilenin en başta hissettiği acz halini (kendi arzumdan koptum, varoluşun katılığına, cansızlığına saplanıp kaldım) analizin ortadan kaldırması beklenir; zira analiz, imgesele takılıp kalmış özneyi, simgeselleştirme gücünü kısmen yeniden kazandığı bir gerçek noktaya taşır.

Felsefe açısından, bu işleyiş fazlasıyla dikkate değerdir. Edim (terapide gerçekleşen şey), biçim (bilinçdışı yapıları)

bakımından anlaşılırlığını korur ve bu yapıları kateder. Analizde bir şey vuku bulur (Özne ile bir gerçek noktanın yüz yüze gelmesi), ama bu olayı teoriye dökmek için, olay ile biçimsel bağlamını ilişkilendirmek gerekir. Bana göre Lacan, özellikle de hayatının son yıllarında, bir felsefe kahramanıdır, zira iki tehlikeden kaçınmıştır: Bir yandan, terapide daha önce görülmedik bir kopuşun meydana gelebileceğini öne sürerek düz determinizmden sakınmıştır; diğer yandan, söz konusu kopuşun hiçbir mucizevi niteliği olmadığından, ruhani ya da dinsel öğretilerden tamamen uzak durmuştur — bu kopuş bilinçdışının rasyonel biçimlerine bağlıdır doğrudan.

E. R. —Lacan hem bilimselciliğe hem de obskürantizme sırtını dönmüştür.

A. B. — Kesinlikle öyle. Günümüzde bu iki tehlike hiç olmadığı kadar büyüktür! İçinde bulunduğumuz konjonktürü oluşturuyorlar! Kaldı ki güya birbirlerine karşıt olan dar kafalı bilimselcilik ile batıl obskürantizm arasındaki gizli ittifak sırf bugüne ait bir şey değil. İşte bu yüzden Lacan'a fazlasıyla ihtiyacımız var. Her halükârda ben kendi hesabıma bu konuda tamamen Lacancıyım. Bir hakikati düşünebilmek için, mevcut bir şeyin biçimi ile bu biçimden kopan şeyin beraberce ortaya çıktığı noktayı tespit etmem gerekir. Benim yürüttüğüm çalışma, biçimler bağlamında etkili olabilecek bir kopuşu düşünmeye olanak tanıyacak bir biçimcilik araştırmasıdır. Gerek determinizm (günümüzde klinikte görülen davranışçılık bunun simgesidir), gerekse yeni dinsel ufuk (bugün kimi fenomenolojik yaklaşımlar bu ufka dahildir) öngörülemez gerçeğinin —ki ben buna olay diyorum—

hakkını veremez; bunu ancak radikal bir materyalizm yapabilir. İşte bu tutkuyla, kendimce Lacan'ın izinden gidiyorum ben.

P. M. – *Felsefi açıdan ilginizi çekmiş olsa bile, sanırım kendiniz hiçbir zaman terapiye girmediniz, Alain Badiou.*

A. B. – Hayır, girmedim. Terapi deneyimi bana tamamen yabancı kaldı, gerçi çevremde terapiye giren pek çok insan vardı. Tumturaklı bir edayla söyleyecek olursam, benim kurtuluşum siyasi aktivizmle, canı gönülden çalışmakla, tiyatro oyunları ve romanlar yazmakla, matematiksel biçimciliğe duyduğum ilgiyle gerçekleşti... nihayetinde bütün bunların bir araya geldiği yer de felsefeydi. Bu deneyimleri bir de analiz aracılığıyla pekiştirmeyi gerekli görmedim. Tıpkı Lacan gibi, ben de şu kanıyı besledim hep: Ancak hayatımızda fazlasıyla güçsüzlük ve ıstırap yaratan semptomlardan mustarip olduğumuz zaman, analitik bir terapiye girmenin anlamı olabilir. Şayet ıstırap katlanılabilir, yani normal düzeydeyse, analize girmenin tek sebebi bizzat psikanalist olma isteğidir. Bense, tutarlı bir siyasi mantığın yolunu tuttuğumdan, çeşitli biçimlerde felsefi simgeleştirmelerde bulunduğumdan ve mizaç olarak esasen mutlu bir insan olduğumdan, terapiye hiç mi hiç ihtiyacım olmadığını düşündüm.

E. R. – Bense psikanaliz formasyonu sürecine girmeden önce tereddütteydim. Tam zamanlı çalışan bir psikanalist olmak isteyip istemediğimden hiç emin değildim. Dahası sağlığım da gayet iyiydi, patolojik hiçbir semptom göstermiyordum! Ama bir analist kızı olduğumdan, bu geçiş süreci

neredeyse zorunluydu. Sonunda Octave Mannoni'yle analize başladım, ardından da Jean Clavreul'le kontrol sürecinden geçtim... kırk beş dakikalık seanslarla çok klasik Freudcu bir terapiydi bu; keza klasik bir gözetim süreciydi de. Sözünü ettiğim Lacancılarda esas hoşuma giden şey, Freud'a fazlasıyla bağlı olmakla beraber, tıpkı annem gibi, uygulamalarına ve kliniklerine Lacancı yeni yaklaşımı dahil etmeleriydi. Lacan'ın haleflerinin yaptığı gibi, nevrozun psikozlaştırılmasından yana olmayacaktım hiçbir zaman. Başka pek çok kişi de benim gibi yaptı; bunun müthiş bir deneyim olduğunu söylemeliyim. Ama ne yazık ki günümüzde psikanaliz, zihinsel bir macera, yolculuk, arayış, yeni bir adım değil artık. Hem bu açıdan, hem de diğer açılardan Alain'e katılıyorum: "Terapötik" denen tüm seanslar, "eğitim amaçlı" denen analizlere benzer bir hal aldı.

Günümüzde sadece "ihtiyacımız" olduğunda analize giriyoruz. Oysa terapi denen şey, başarılı terapi diye bir kavram mevcut olsa bile, "etkililiği" hedef alan faydacı bir hizmet değil, kendiliğin adeta coşkuyla boydan boya katedilmesidir. Zeki bir analist tarafından yürütüldüğü zaman, siyaset başta olmak üzere diğer uğraşlara kıyasla daha çok zihin açıklığı kazandırır.

P. M.– *Tam bu noktada siyasete gelelim. Sizce, Lacancı düşüncenin siyasal bir içerimi var mıdır? Lacan kendi öğretisinin bütün ideolojik ya da partizanca kullanımlarını bizzat yasakladığından bu mesele daha da önem kazanıyor.*

A. B.– Bana kalırsa, Lacancı psikanaliz manidar bir siyasal bağlama dahildi. Terapideki derin anlamı görebiliyoruz; evvelce bahsettiğim gibi, terapi öznenin, en baştaki güçsüzlük

haline binaen, kuşatılmışlığından arınmasını hedefler. Bu süreç, kolektif bir boyut kazanabilir. Bence, siyaset alanı, belirli bir durumun engellediği, imkânsız kıldığı hayat imkânlarının kurtarılmasına tekabül eder. Zulüm, bireysel ve kolektif kabiliyetlerin adeta çoraklaştırılması olarak tanımlanagelmiştir. Bu açıdan, Lacancı terapi, uygulanışı bakımından ne kadar apolitik olursa olsun, düşünceye bir tür siyasal matris sunar. Lacan'ın düşüncesi ile devrimci bir yaklaşım arasında bir süreklilik, tekrara gömülmüş ya da devletin baskılarıyla engellenmiş bir kolektiflik imkânını yeniden ortaya çıkaran bir süreklilik görüyorum.

P. M.– *Lacan'ın kendini "psikanalizin Lenin'i" diye takdim ettiği de vakidir zaten...*

A. B.– Kesinlikle; bu ifadeyi seve seve benimseyebilirim. Lacan kendini Lenin'le, Freud'u Marx'la kıyaslamıştı. Bir ölçüde metaforik yakınlıklar aracılığıyla Lacan, Freud'un iyileştirmeye yönelik tıbbi bir mantıkta, Marx'ın da bir vaatte konumlandığını vurgulamak istemiştir. Oysa Lenin komünizmi vaat etmez: Karar verir, harekete geçer, organize eder. Lacan da Freud'un aksine, iyileştirme arayışında değildir. Psikanalize dair uyumsal bir tasavvurun amansız düşmanıdır o, zira bu tasavvur insan denen hayvanı sosyal ortamına uydurmak için, egemen değerlere tabi olan ve uyumsuzluğun, aşırı özgünlüğün verdiği ruhsal ıstıraba artık katlanamayacak bir hayvana dönüştürmek için terbiye etmeye yoğunlaşır. Lacan'a göre, psikanalizin asıl derdi çok daha radikaldir. Psikanaliz, açıkça apolitik donanımlarla ortaya çıkıyor olsa da, özgürleşmenin bir taşıyıcısıdır. Lacan terapi tasavvuru sayesinde, —kendisi olaylara kesinlikle böyle bak-

mamış olsa bile— vaktiyle biz gençler için, 1968 ile 1980'ler arasındaki genel seferberliğimizin önderlerinden biri olmuştu. Ta 68 Mayısı'nda benim analizim böyleydi: Bana göre, tıpkı terapide gerçekle karşı karşıya gelinmesi gibi, 68 olayları da o koşullarda yeni bir özgürlüğün, radikal bir solun yeniden mevzi kazanmasına, eşitlikçi olmayan kapitalist düzene karşı yerel özgürlükler uğruna çaba harcanmasına imkân tanımıştı. Bilindiği gibi, Lacan'ın kendisi açıkçası o kadar coşkulu değildi...

E. R. – Az bile söyledin! Lacan'a göre, 68 Mayısı yanıltıcı bir hareketti ve genelleşmiş bir özgürlük istencini değil, başkaldıranlarda daha da katı köleliğe yönelik bilinçdışı arzuyu ifade ediyordu.

A. B. – "Siz devrimciler bir efendiye arzu duyuyorsunuz." Lacan'ın Vincennes'da söylediği bu meşhur söz yenilir yutulur lokma değildi. Ama neticede, Hegel de olsa öğrencisi Marx'ın proleter devrimciliği hakkında çok olumlu düşünceler beslemezdi! Zaten Lacan öldüğünde, bizim Hegel'imiz olduğunu yazmıştım. Bir ustanın düşüncesine öğrencilerinin ona ait olmayan bir yön kazandırması, ustanın düşüncesinin yaşadığının kanıtıdır.

E. R. – Aslında Lacan arzulanabilecek tek gerçek devrimin Freudcu psikanaliz olduğu kanısındaydı! Ona göre, solcu ajitasyon despotizmin yeniden ayağa dikilmesine yol açmaktan başka bir şey yapamazdı. 68 Mayısı'nın ötesinde, Lacan'ın siyasetle olan ilişkisine bakmak için, bazı olguları hatırlamak lazım: Lacan sağ görüşlü Katolik bir ailede yetişmişti — sevimsiz yönleriyle, şoven ve hoşgörüsüz eski Fran-

sa'ya ait bir aile içinde. Bu şecereye karşı kendi dünyasını yaratmış ve tabiatı gereği merkez sola, yani o dönemde Pierre Mendès France gibi siyasetçilerin temsil ettiği, basın dünyasında da *L'Express*'in sözcülüğünü yaptığı sol anlayışa yönelmişti. Bu da sağ cenahın bitmek bilmeyen nefretini kazanmasına yol açmıştı. Ama kamuoyunun gözünde, Lacan hayatı boyunca bir Sfenks olarak kalmıştı. Sartre'ın aksine, hiçbir zaman angaje olmamış, hayatında tek bir dilekçe bile imzalamamıştı. Dönemin en hararetli mücadelelerinden bilerek uzak durmuş, Direniş'e katılmamıştı; hatta ırkçılığa duyduğu derin nefrete rağmen, aktif bir sömürgecilik karşıtı olup olmadığı bile şüphelidir. Bununla beraber, Sylvia ve Georges Bataille'ın kızı olan Laurence Bataille, kuzeni Diego Masson'la birlikte, Cezayir'de Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne destek veren bir örgüte katıldığında, Lacan, Bataille'ı destekleyerek sömürgecilik karşıtı hareketi yakından takip etmişti. 1960 Mayısı'nda, Bataille tutuklanıp Roquette Hapishanesi'ne konduğunda, Lacan psikanalizin etiğine dair *Seminer*'inin daktilo edilmiş sayfalarını, daha doğrusu Antigone'ye ayrılmış sayfaları götürmüştü ona.

Yine de Lacan'da militan bir angajman olmaması, siyasi gündemi yakından takip etmesine ve Fransa'daki kültürel hayatın temelinde bulunan hareketleri kavramasına engel olmamıştır. Örneğin, Katolik Kilisesi'nin çok önemli bir siyasi gücü temsil ettiğini anlamış ve 1953'te Papa'yla görüşmek istemişti. Ayrıca aynı yıl, yazdığı Roma raporunu Fransız Komünist Partisi'nin lideri Maurice Thorez'ye sunmuştu. Lacan kesinlikle komünist değildi, ama ben komünist olduğumdan —1971'den 1979'a kadar partiye üyeydim—, Parti içindeki gelişmeleri ve tartışmaları öğrenmek amacıyla beni devamlı yanına çağırırdı. O sıralar, Parti Stalincilikten arın-

ma evresindeydi, Lacan da bunu yakından takip ediyordu. Ayrıca hem Kilise'yi hem de Parti'yi, kendi hareketine katılabilecek insan kaynağı olarak görüyordu. Analist olarak Lacan hiç kimseyi geri çevirmezdi. Epey renkli insanları, hatta kimi zaman pek tekin olmayan ya da yasadışı insanları kollayıp himayesine aldığı vakiydi. Ama şuna inanıyorum ki Lacan böyle davranarak (aşırıya kaçan yardımlarını kendisinin önünde sorgulamaya girişen tek kişi de ben değildim), hastalarından ve benim kuşağımın öğrencilerinden bazılarının fanatiklik batağına saplanmasını engellemiştir. Lacan, o sıralar Almanya ya da İtalya'yı kasıp kavuran terörizme karşı tam anlamıyla bir siper olmuştu. Sadece psikanaliz pratiğine bel bağlayarak ve siyasi amaçlara hizmet etmeye şiddetle karşı çıkarak, söz konusu hevesleri etkisiz hale getirmeyi başarmıştı. "Benimle gelmeniz, Devrim'den ya da aşırı aktivizmden iyidir" tavrını benimseyerek, simgesel bir siper görevi görmüştü. Gerçek şu ki bazı aşırı solcular, özellikle de bazı Maocular Lacancı olduklarını iddia etmişlerdir. Ama o, her ne kadar dönemin çok önemli bir şahsiyeti olan Mao Zedong'a hayranlık duymuş olsa da, Maoculuğa pek sıcak bakmamış, hatta karşı çıkmıştır. Orada burada Lacan'ın Maocu olduğunu okuduğumda şaşırıyorum... Maocu Lacancıların çoğunlukla sağcı liberallere dönüşmeleri de kayda değer bir şey.

P. M. – *Peki Alain Badiou, siz de kendinizi Maocu Lacancı olarak tanımlamaz mıydınız?*

A. B. – Bugün ancak şu söylenebilir: Tıpkı Robespierre, Saint-Just, Blanqui, Troçki, Lenin ve diğer pek çok kişi gibi Mao da büyük devrim tarihinin bir parçasıdır. Bununla bera-

ber, 1960'lardaki Lacancı entelektüellerin büyük kısmının 1970'lerde niçin Maocu olduğunu izah etmek gerekiyor. Tuhaf bir tesadüften mi ibaret bu? Tabii ki hayır! Aynı şey tam anlamıyla Lacancı özne kavramı için de geçerlidir: Bu kavrama, felsefe *aracılığıyla*, yıkıcı bir siyasal boyut kazandırmak —ille de gerekli olmasa da— tamamen tutarlıdır. "Kişinin arzusundan vazgeçmemesi gerektiğini" söyleyen Lacan'dan "İsyan etmek bir haktır," diyen Mao'ya geçiş bizler için aşikârdı.

E. R. – Şunu unutmayalım ki Lacan devrimci ya da otoriter bir lider olmamıştı hiçbir zaman; daha ziyade, İngiliz siyaset modelindeki gibi, tamamen sınırları belirli olan, meşrutiyeti kabul etmiş bir hükümdardı. Paris Freud Okulu, bir parti ya da hizip değil, özgür bir yerdi. Lacan'ın, hastaları ve öğrencileri üzerinde, aktarıma dayalı bir nüfuzu olmuştu şüphesiz. Ama eğer onlar Lacan'a boyun eğmişse, bizzat kendi istekleriyle olmuştu bu. Kendi özgür iradeleriyle onun öğrencisi olmuşlardı, zira arzuları bu yöndeydi. Lacan'ı totaliter diye göstermek saçmalık. Üstelik Lacan, itaatten yana olmakla beraber, hiçbir zaman taklitçilerine iyi gözle bakmadığından ve neticede kendi cazibesine karşı koyanlara değer verdiğinden iyice saçmalık.

Aslında, Lacan'ın radikalliğine siyasal bir anlam vermeye yönelik girişimlere hep ihtiyatla yaklaştım. Lacan'da radikal olan şey, onun insanlar arasındaki ilişkiye dair kasvetli tasavvurudur. İnsanlığın büyük bölümünün üzerindeki uğursuzluğun kısmen de olsa giderilebileceği tek yer terapiydi Lacan'a göre. Böyle bir temel üzerine devrimci bir siyaset nasıl inşa edilebilir, bilemiyorum.

Kısacası, Lacan ne siyasi ne de geleneksel anlamda ile-

riciydi. Buna karşılık, kimi zaman bizi inandırmak istediklerinin aksine, gerici bir düşünür de değildi. Kimi psikanalist, eşcinsel evliliklerine ve eşcinsellerin çocuk sahibi olmasına karşı çıkmak için Lacan'ı referans almış, bu tür hareketlerin babanın simgesel işlevini sarsacağını öne sürmüştür. Vahim bir yanlış yorumdur bu. Aslında Lacan, eşcinselleri analize alan ilk kişilerden olmuş, onların yönelimlerini değiştirmeye çalışmamış ve psikanalist olmalarına imkân tanımıştır. Kaldı ki sözü edilen babanın *simgesel* işlevi hem erkek hem de kadın tarafından üstlenilebilir: Eşcinsel bir çiftte de partnerlerden biri tarafından üstlenilebilir. Aile kurmanın pek çok yolu vardır ve bunlardan hiçbiri *a priori* devre dışı bırakılamaz! Eşcinsel evliliğinin meşrulaştırılması savıyla ilgili olarak Lévi-Strauss'a başvurduğumuzda, toplumlarda çok farklı biçimlerde aile örgütlenmesi olduğunu, dolayısıyla da bunun kendisini hiç şaşırtmadığını söylemişti özetle.

Lacan cinsiyetler arasındaki farkları, hiçbir zaman sadece biyolojik belirlenim açısından tasavvur etmemiştir. Aile meselesi üzerine çok erken kafa yormaya başlamıştır. 1938 tarihli, "Aile Karmaşaları" başlığını taşıyan bir metinde,* psikanalizin doğuşunu baba otoritesinin düşüşüyle ilişkilendirir. Dolayısıyla, itibardan düşmüş baba figürüne yeniden değer kazandırmak gerektiğini savunur. Buna rağmen, ataerkil kadirimutlaklığın yeniden tesis edilmesinden medet ummaz asla. Gerek bu gerekse diğer konularda Lacan, Freud misali, siyasi açıdan bir muhafazakâr gibi görünmüştür bana.

* Jacques Lacan, "Les complexes familiaux dans la formation de l'individu" (Bireyin Oluşumunda Aile Karmaşaları), *Autres écrits* içinde, Paris: Seuil, 2001, s. 23-84. — *ç.n.*

P. M. – *Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz, Alain Badiou? Sizce Lacan ilerici miydi, yoksa muhafazakâr mı?*

A. B. – Lacan'ın dehası, düşüncesini oluşturan muğlaklığa bağlıdır kısmen. Lacan'da hem inkâr edilemez muhafazakâr bir damar, hem de aşırı radikal öğeler vardır. Bir yandan, insan değişmez bir toprağa kök salmış, dil tarafından yapılandırılmış ve düzenleyici göstereni Babanın Adı olan kadim bir Yasa'yla bütünleştirilmiştir. Ama öte yandan, nihayetinde bu yüklerden kurtulabilir ve yeniliğe açılabilir.

E. R. – Yasa kaçınılmazdır, ama kendisinin ihlali riskine de kucak açar.

A. B. – Amenna. Eğer sadece Yasa ve babanın simgesel buyruğuna bakılırsa, o zaman Lacan'ı bir gerici haline getirmiş oluruz, ki gerçekte öyle değildir. Buna karşılık, bilinçdışı birtakım yapılara tabi olsa da, kendi arzusundan vazgeçmeyen öznenin deneyimine vurgu yapılırsa, Lacan özgürleşmenin düşünürü gibi görünür — onun öğretisini ben bu yönde kullanıyorum. Zaten özgürleşme denen şey, Yasa'nın esnetilmesi, ihlal edilmesi değilse, nedir? Şunu kavramak gerekiyor: Özgürleşme, ancak şeylerin düzeninde belli yerdeki bir figürde, bir olağanüstü halde, neredeyse görünmez olan bir nevi çatlakta ortaya çıkabilir her zaman. Toplumun bütününde ani bir Devrim fikrinin hiçbir anlamı yoktur. Bu açıdan, Lacan genel bir devrime, Kurtuluş Günü'ne inanmayan bir muhafazakâr olmakta gayet haklıdır. Ama öznenin fiilen özgürleşmesi olanağının dogmatik olarak yadsınmasını kıyasıya eleştiren de gene Lacan'dır. Babanın Adı'nı "Aptal olmayanlar yanılır/başıboş gezer" sözüyle yeniden formüle et-

miştir Lacan.* Aptal olmayanlar, şeylerin negatif temelini bildiklerini iddia eder ve özgürleşme imkânını sinik bir biçimde yadsırlar. İşte bu bakımdan yanılıyorlardır ve temelde düzenbazdırlar. Ama Lacan aptal olmayanlara kanmaz.

E. R. – Şayet aydınlanmış bir muhafazakârlıktan bahsediyorsam, bunu aynı zamanda Lacan'ın düşüncesinin her yerinde var olan eleştirel boyutu ortaya çıkarmak için yapıyorum. Lacan karanlık Aydınlanma'nın bir düşünürüdür, dur durak bilmeden aklın ve modernliğin öteki yüzünü ortaya serer. Sınırsız ilerleme ve herkesin mutluluğu gibi ideolojilere kuşkuyla yaklaşır. Batı dünyasının her an dehşete, başıbozukluğa, nihilizme saplanabileceğinin gayet farkındadır. Zaten ömrünün son yıllarında, felaketlerin arttığını açık açık dile getirmiştir: ırkçılık, bunun farklı bir biçimi olan cemaatçilik, fanatik bireycilik ve en önemlisi de kitle demagojisinin alametifarikası olan ahmaklık, kamuoyunun egemenliği. Bu onun Tocqueville'ci yanıydı. Kısacası, eski Avrupa'ya ait Viyanalı Yahudi Freud'dan farklı olarak, Lacan referanslarını 18. yüzyıl Fransası'ndan, barok Katolik kültürden, Alman felsefesinden, 20. yüzyılın modern edebiyatından, biçimsel mantıktan, yapısalcılıktan ve Mallarmé şiirinden devşiriyordu.

A. B. – Evet, Lacan bir vizyonerdi, günümüzün çözülen dünyasının öncesine ait bir şahsiyetti. 1980'lerin başında, yani tam da günümüzün zıvanadan çıkmış dünyasının —modern kapitalizmin, vahşi küreselleşmenin, sınır tanımayan finan-

* Badiou burada Lacan'ın "Babanın Adı" anlamına gelen Fransızca *le nom du père* sözü ile sesçe çok yakın olan *les non-dupes errent* (harfi harfine: "Aptal olmayanlar yanılır / başıboş gezer"; mealen: "Çok bilen çok yanılır") sözünü kullanmasına gönderme yapıyor. — *ç.n.*

sın, yaygın yeni muhafazakârlığın— gelişmeye başladığı sırada ölmesi bana simgesel gelmiştir hep.

P. M. – *Lacan'ın güncelliği meselesine gelelim öyleyse. Sizce onun düşüncesi bugün hangi alanlarda ve konularda en çok anlam taşıyor? Eğer hâlâ aramızda olsaydı, nelere karşı çıkardı?*

E. R. – 21. yüzyıl şimdiden Lacancıdır. Çünkü Lacan 21. yüzyılın aşırılıklarını önceden haber vermiştir ve onun düşüncesi bunlarla mücadele etmemize olanak verir. Kendisi keyif ehli olsa da, Lacan arzuya dair hakikat arayışının yerine yanılsamayı koyan körü körüne hedonizmi savunmamıştır hiçbir zaman. Bizleri meydana getiren şeyin başkalık olduğunu yadsıyan her tür kimlik kapanmasına, insanı doğal haline, biyolojik varlığına, bedenine ve beynine indirgeyen davranışçılığa ve bilişselciliğe karşı çıkmıştır. Hayvanları çok sevmekle beraber, Lacan günümüzde derin ekoloji ve etoloji yandaşlarının aksine, insan ile hayvan arasında mutlak bir sürekliliğin var olduğu fikrini her zaman abes bulmuştur. Özne ve gösteren (dil, söz) teorisi aracılığıyla —elbette Darvinciliğini hep koruyarak—, insan ile insan olmayan arasında bir kopuşun gerekli olduğunu savunmuştur. Oysa insandaki dil ve zihinsel öznellik hususiyetini gözden kaçırırsak, faşizan bir bilimselciliğe yol açarız: Nöronlarını incelemekle insanı anladığımızı zannederiz; insanın çektiği ıstırapları sözlerine dikkat etmeksizin ele alır, insanı salt mekanik tarzda ilaçlara boğarız. İçerideki özne nerededir peki? Onun tekilliği ne olmuştur? Adeta hiçe sayılmış, heba olmuştur.

A. B. – Yaşasaydı Lacan bizzat hastalığın bir parçası olan, bilişselci-davranışçılığa dayalı budala terapileri hor görürdü. Semptomların zıvanadan çıkmış bir biçimde tıbbileştirilmesine, özne bilgisinin sona ermesi gibi sunulan piyasa psikolojisinin yükselişine karşı çıkardı. Bilgiye sırt çevrilerek popüler medya aracılığıyla yapılan iletişimin amansız iktidarını küçümserdi. Gerçekte büyük bir saygı beslediği akademik söylemin kaçınılmaz biçimde gözden düştüğünü fark ederdi. Anlamın üstünden silindirle geçilmesi ve -mış gibi yapmanın yaygınlaşması onda dehşet uyandırırdı; keza bizleri yönetenlerce güvenliğin ölçüsüz ve sefilane fetişleştirilmesi de öyle. Elisabeth'in dediği gibi, Lacan bizlere her gün musallat olan korkunç ahmaklığa karşı hayati bir panzehir gibi görünüyor bana.

E. R. – En yavan ideolojik programları —popülizmi, psikolojizmi, mağduriyeti temel alan karşılıklı suçlamaları, yaygınlaşmış kanıları, vs.— kesinlikle eleştirirdi.

P. M. – *Peki Alain Badiou, sizin de aralarında olduğunuz kimi filozofların komünizmi yeniden canlandırma girişimlerine karşı da ironik bir tavır takınmaz mıydı?*

A. B. – Su götürür bir ironi! Komünizmi yadsıyanlar, bugünün iktidarlarının hizmetine girip yanılan tipik aptal-olmayanlardır. Komünizm ütopyayla taban tabana zıttır, imkânsızlık olarak kavranan gerçeğin hakiki adıdır. Komünizmden ya da özgürleştirici olağanüstü hallere verilebilecek diğer tüm adlardan vazgeçmek, her tür hakiki siyasal arzudan vazgeçmek demektir. Gerçekte aydınlanmış bir muhafazakâr olan Lacan, Terör riskine girmektense, ondan vazgeçme-

nin daha yerinde olduğunu düşünmüştü. Buna rağmen, neticede çağdaş dünyanın sefalet yaşadığına hükmederdi ki ona göre bu dünyanın hak ettiği şey de...

E. R. – ...kıçına bir şaplak olurdu!

BOZUKLUĞU DÜŞÜNMEK*

CHRISTINE GOEME – *Ölümünden otuz yıl sonra Lacan hiç olmadığı kadar canlı. Dünyanın her yerinde, Lacan'ın düşüncesi ve bu düşünceyi yayan dil, sadece psikanaliz pratiğiyle sınırlı olmayan ilerlemeler kaydedilmesine imkân sağlıyor. Lacan, çağımızda yaşanan bunalımı ve Batı uygarlığına musallat olan dertleri çözümlemeyi sağlayabilecek işlevsel kavramlar yaratmıştır. Lacan'ın söz konusu modernliğini ele almadan önce, Elisabeth Roudinesco ve Alain Badiou, onun kişisel bir portresini çizebilir misiniz?*

ALAIN BADIOU – Lacan'ın kendisinden bahsetmek, sadece büyük bir düşünürün portresini çizmek demek değil, aynı zamanda 20. yüzyıldaki müstesna bir düşünce ve eylem ânını yeniden ele almak demektir. Bu açıdan bakıldığında, Lacan tartışmasız bir usta ve hocadır. Benzersiz sözlerinin ve

* Bu söyleşi, Fransa Ulusal Kütüphanesi'nde 4 Ekim 2011 tarihinde "Otuz Yıl Sonra Lacan" teması üzerine yürütülen tartışmanın transkripsiyonudur. Jean-Louis Graton'un düzenlediği, Christine Goémé'nin yönettiği bu tartışma France Culture radyosu ve *Philosophie Magazine* işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Martin Duru'nün yaptığı transkripsiyon yazarlarca gözden geçirilip düzeltilmiştir.

yazılarının çok geniş yankıları olmuş ve bunlar psikanalizin ve analitik faaliyetin sınırlarını aşmıştır. Ayrıca Lacan, doğrudan ve hararetle tartışılmış olması bakımından da tam bir ustadır. Eğer ona böyle saldırıldıysa, bunun sebebi ortaya koyduğu yeniliklerin tartışmaya meydan vermeyen çarpıcı şeyler gibi görünmesidir. Aynı zamanda da okullar kurmuş ve etrafına öğrenciler toplamış olmasıdır. Hepimizin bildiği gibi, öğrenci, tanımı gereği hocasına ihanet etmeye meyillidir çoğu zaman. Bu işi kotarabileceğine inanır. Lacan'ın kendisi de bu durumun tam anlamıyla farkına varmıştır zaten: Ona göre, hocalık mertebesinde olan kişinin kaçınılmaz olarak yaşadığı temel etik tecrübe, günün birinde ihanete uğramaktır. Aslında Lacan, yaşadığı dönemde muhtemelen hiç kimsenin başına gelmediği kadar iftiralara ve ihanete maruz kalmıştır. Üstelik bugün aynı şey sürüyor, yarın da sürecek. Bu konuda, Freud'un izinden gidiyor: Freud da yaşadığı dönemde kıyasıya eleştirilmiş ve iftiralara maruz kalmıştı.

Lacan'ın hedef olduğu saldırıları kavrayabilmek için, düşüncesinin kök saldığı düşünsel bağlamı yeniden konumlandırmak gerekiyor. 1950'li-60'lı yıllarda felsefi konjonktür, düşüşteki fenomenoloji (Sartre, Merleau-Ponty) ile hızla yükselmekte olan yapısalcılık (Lévi-Strauss, Althusser, Foucault, vd.) arasındaki çatışmanın hâkimiyetindeydi. Lacan ise bu iki akım arasında, tamamen benzersiz bir teorik konum tanımlıyordu. Bir yandan, klinik tecrübesiyle aydınlanmış ve bilimsel kesinliği model almış olan Lacan bilinçdışı kavramını öznel deneyimin belirlenimine dair bir sistem olarak yeniden biçimlendirmişti. Diğer yandansa, kökten yenilemek koşuluyla, özne kavramını, yani fenomenolojide —özellikle de özneyi bir bilinç ve özgürlük teorisine bağlayan Sartre'da— çok önemli bir yer tutan bu kavramı muha-

faza etmişti. Lacan tam anlamıyla benzersiz bir doruk çizgisinde ilerliyordu adeta: Bir yandan, yapısalcılık mirasını ele alıp yeniden şekillendiriyor, "dil gibi" yapılanmış olan bilinçdışının öznenin kuruluşunu belirlediğini gösteriyordu; diğer yandan da özne kavramını bütün radikal boyutlarıyla yeniden ortaya seriyor, herkesin etik mahiyetteki özgürlük riskine girebileceğini öne sürüyordu. Lacan'ın en önemli seminerlerinden birinin *Psikanalizin Etiği* (1959-1960) başlığını taşıması hiç de tesadüf değildir. Bu etik boyut, öznenin kendi arzusunun yapısını teyit ve talep etmesini içerir. Lacan'ın meşhur ifadesini tekrarlayacak olursak, "kişinin arzusundan vazgeçmemesi" gerekmektedir; unutmayalım ki bu ifadesi "kişinin vazifesini yerine getirmesi" anlamına gelir çoğu zaman.

Dolayısıyla demem o ki Lacan'ın bir hoca veya usta olmasının sebebi, iki ihtiyacın buluştuğu noktada konumlanmasıdır. İlkin, Aydınlanma insanı olarak rasyonellik ve bilimsellik ideali ihtiyacını kabul eder; ki bu ihtiyaç Lacan'da yapının egemenliğiyle ve öznel deneyimin biçimselleştirilmesinin asla eksik olmadığı bir arayışla karışır. İkinci olarak, kendi kaderini çizen öznenin indirgenemezliğini/yok edilemezliğini benimser. Bu noktada, hem isyankâr hem dramatik bir tasavvur, tiyatrodan, özellikle de her daim zikrettiği Antik Yunan trajedilerinden adamakıllı beslenmiş bir tasavvur söz konusudur. Benim Lacan portrem işte böyle: Tiyatronun gücüyle karşılaşmış bir Aydınlanma insanı.

ELISABETH ROUDINESCO– Şurası açık ki Lacan'ın bir usta olmasının sebebi, psikanalizin ötesinde bütün bir dünya kültürüyle ilgili olan Freudcu düşünceyi büyük ölçüde yeniden yapılandırmış olmasıdır. Ama kendisinin de psikanalist ol-

ması işleri özellikle karmaşıklaştırıyor. Günümüzde, Lacan'ın düşüncesi ve terapi anlayışı, onun tarafından analiz edilen —ve ölümünün ardından dört bir yana dağılan— bir pratisyen kuşağının öğrencileri olan ve onu şahsen tanımayan klinik analistler tarafından temsil ediliyor. Ayrıca bu analistler, aktarıma dayalı bir tarzda, Lacan'ın düşüncesinden ziyade, bu düşüncenin farklı yorumlarının maruz kaldığı nefreti miras almışlardır.

Üstelik bu durum birtakım tehlikeler de barındırmakta. Sözgelimi Lacan'ın öğretisinin sekter tarzda benimsenmesi riski var. Günümüz psikanalistlerinin önündeki en önemli tehdit bu; özellikle de kendi disiplinlerinin tarihi hakkında hiçbir şey öğrenmek istemedikleri ve bu bilgileri "ikinci elden" edindikleri durumda ortaya çıkıyor bu tehdit. Tabii ki felsefede ve sosyal bilimlerde de ustalar var. Ama psikanaliz alanında, ustanın şahsına yönelik özdeşleşme ve aktarım hayati önem taşır. Lacan pek çok klinik analisti analize tabi tutmuş, onlara referans olmuştur. Ama bu kişilerin dağılıp rakip gruplar oluşturmasının ardından, Lacan'ın mirasını devretme işi, hadi "çarpıtılmış" demeyeyim ama, karmaşıklaşmıştır. Hâkim bir konuma yerleşen bu psikanalistler, kurucuların eserleri üzerinde sadece kendilerinin söz hakkı varmış gibi, sanki bu kanonik metinleri sırf kendileri anlayabilir ve pratiğe dökebilirmiş gibi bir tavır almışlardır.

Zaten Freud da uzun süre bu tür el koyma girişimlerine maruz kalmıştır. Freud'un ölümünden sonra arşivlerinin halka açılması için otuz yıl beklemek gerekmiştir. Bugün aynı sorun Lacan için de geçerli, ama çok daha şiddetli hissediliyor, zira gerçek anlamda Lacancı bir topluluk yok; oysa Freud'un mirasçıları Nazizm sonrasında, IPA (Uluslararası Psikanaliz Derneği) aracılığıyla, arşivler (Washington'da-

ki Kongre Kütüphanesi) ve anıtsal nitelikte yerler (Londra Freud Müzesi) kurmayı iyi kötü başarmıştır. Lacan içinse aynı şey söz konusu değil: Her şey parçalanıp dağılmış durumda. Nasıl Freud'un düşünceleri psikanaliz çevrelerinin dışında irdelenebiliyorsa, Lacan'ın düşüncesinin de nihayet halka inmesi, yani sırf psikanaliz çevreleriyle sınırlı kalmaması işte bu yüzden çok önemli görünüyor bana. Kısacası, Lacan sırf Lacancıların tasarrufunda kalmamalı.

Alain'in söylediklerine gelecek olursam, rasyonel bir düşünce ile tiyatro düşüncesinin bir araya gelmesi konusunda tamamen hemfikirim. Şunu ekleyebilirim ki Lacan'ın trajik olana yönelmesi ya da heves duyması, bir nevi Freud'a dönme talebidir. Felsefede Antik Yunan'a yapılan referanslar her zaman çok önemli bir yer tutmuştur; psikanalizdeyse kaçınılmaz olan bu referanslar trajedinin etrafında somutlaşır. Psikanaliz üzerine ya da psikanaliz aracılığıyla çalışıyorken, trajik olanla her daim karşılaşmamak imkânsızdır. Önemli olan şey, Oidipus kompleksinden ibaret popüler psikoloji değil, Antik Yunan'da trajik olan üzerine düşünmektir. Eğer Freud, 19. yüzyılın sonunda Batı'daki burjuva ailelerinde yaşanan küçük hadiseleri Antik Yunan trajedilerine —yani bilinçdışı bir kadere— geri götürme dehasını göstermiş olmasaydı, tıpkı Pierre Janet gibi, nevrozlarla ilgilenen bir psikologdan ibaret kalırdı. Sonuç olarak, nasıl ki filozoflar bugünü düşünmek için felsefenin kökenlerini hep yeniden ele almak zorundaysa, psikanaliz alanındaki adına yaraşır her düşünür de söz konusu yoldan tekrar geçmek zorundadır.

Bu bakımdan, Freud ile Lacan arasında kesin bir ayrım vardır. Sofokles'e fazlasıyla ilham vermiş olan Antik Yunan'ın en trajik hanedanı Labdakos soyunda, Freud Kral Oidipus'a, yani kendi ihtişamına ve yenilmezliğine inanan, şa-

şaanın ve hikmetin doruğuna ulaşan, sonundaysa kendi fevriliğine, *hubris*'ine yenik düşen hükümdarın öyküsüne öncelik tanımıştır. Lacan ne yapmıştır peki? *Kolonos'taki Oidipus*'a vurgu yapmıştır. Aynı zamanda, kendi soyunu lanetleyen ve bütün ihtişamını yitirmiş olan, ölüm döşeğindeki ihtiyar Oidipus'un son anlarına ilgi göstermiştir. Dolayısıyla, trajik olanın anlamı Freud ile Lacan'da birbirinden farklıdır.

Freud ataerkil otoritenin kadirimutlaklığının ortadan kalkışını teorileştirmişti. Michelangelo'nun Roma'daki San Pietro in Vincoli Kilisesi'nde Papa II. Julius için yaptığı meşhur heykel vesilesiyle, 1909'da Musa'yla ilgilenmeye başlamıştı. Peygamberin, bırakıp gittiğinde tekrar putlara tapmaya başlayan halkına karşı öfkesinden ve On Emir'in yazılı olduğu taş tabletleri onlara fırlatmamak için kendini tutmasından çok etkilenmişti. Sonrasındaysa, kökenini Mısır'a atfettiği ilk tektanrılı dine esas ihtişamını kazandıran şeyin, (cemaatçi) Yahudilik değil, (evrensel olabilecek) Yahudi kimliği ve temsil, duygu, tabi olma üzerine düşünme, bunlara karşı çıkma ve bunlardan sıyrılma kabiliyeti olduğu düşüncesine ağırlık verecekti: İdoller, imgeler yoktu, kendine hâkim olmak ve rasyonellik vardı ki bunlar da Freud'a göre, akabinde ortaya çıkan ve kitleler ile duyguların dini olan Hıristiyanlığın tam zıddıydı.

Lacan'ın ilgilendiği şeyse otoritenin bir daha hiç ayağa kalkmamacasına parçalanışıydı. Aynı zamanda, Katoliklikten de etkilenmiş ve bunun her daim çatışan iki veçhesini hep göz önünde bulundurmuştu: bir yanda, (Kilise'ye ve papaya ait) siyasi güç; diğer yanda mistik bilgi (kadınlarda cisimleşen, kendiliği ortadan kaldırmaya kadar varan, amaç gütmeyen saf iman). Dolayısıyla Kolonos'taki Oidipus ne Kral Oidipus ne de Musa'dır; ihtişamından geriye hiçbir şey

kalmamış, zeval bulmuş hükümdarın nihai halidir o. Kara bahtında yüce olan hiçbir şey kalmamıştır artık: Mahvolmuş değildir, zaten hiçbir şeydir, ölüdür. Trajik olan işte böyle bir şeydir, Lacan'a göre.

Antigone'ye gelince... Freud, sadece Anna'ya, kendisine varis ve destek olabilmek için hiç evlenmemeyi kabullenen kızına hitap etmek için zikreder onu. Lacan'ın düşüncesinin peşini bırakmayansa, bambaşka bir Antigone'dir. Sofokles' in bu kahramanı hakkında Hegel'in yaptığı yorumdan feyz alan Lacan, kişinin arzusundan vazgeçmemesi gerektiği yolundaki düsturu dile getirir. Lacan'a göre, Antigone bir mistiktir: Kendi eğilimlerinin peşinden gitmeye her daim hazır olan öznenin inanmışlığını, indirgenemezliğini temsil eder. Devlet yasaları ile yazılı olmayan aile yasaları (ki bunlar adına, Antigone kardeşini mezara defnetmek için dayısı Kreon'un emirlerine karşı gelir) arasındaki meşhur ihtilaf, Lacan'da çok önemli yer tutan bir tema değildir. Lacan'ın gözünde Antigone tam anlamıyla trajik olanı temsil eder. Ortadan kaldırılmış hükümdarın yandaşı olan Antigone öznenin ölüme atılışının kaydıdır adeta — yani, vazgeçilemez arzunun adıdır. Mezar bir yana, cenaze töreni talep eder. Aynı zamanda Antigone, Lacan'da dişil kutbun, üstünlüğünü olmasa bile, taşıdığı önemi gözler önüne seren bir kadındır; oysa Freud'un referans evreni daha ziyade eril bir evrendir.

Tiyatro konusunda son bir söz: Lacan'ın kendisi de olağanüstü bir aktör, benzersiz bir oyuncuydu. Verdiği seminerler tiyatro oyunu gibiydi; üstelik aynı dönemde Barthes ya da Foucault'nun verdiği derslerden çok daha fazla. Lacan hep temsildeydi. Onda her şey sözdü ve yazıya geçtiğinde müthiş eziyet çekiyor, dehşete düşüyordu. Seminerlerine katılmış olan herkes unutulmaz bir deneyim yaşamıştı. Yeni

nesillerin, Lacan'ın kendi yeteneğini nasıl sahnelediğine tanık olabilmeleri için, bütün bunları filme alamamış olmamız çok hazin.

C. G. – *Olağanüstü bir mizahı vardı...*

E. R. – Evet, ama trajik boyutu asla unutmamak gerektiğini hatırlatmak isterim. Lacan'ı okurken, ya da ona dair mevcut çok az sayıdaki filmi izlerken, büyük bir ıstırap görürüz. Lacan düşüncesini aktarmakta büyük zorluklar yaşamıştır. Bu Aydınlanma insanı yeterince açık olmadığı, tam anlaşılamadığı korkusu taşımıştır hep. Şurası bir gerçek ki Lacan'ın zorlu eseri kimilerince "kapalı" addedilmiştir.

Lacan düşüncesiyle karşılaşma ânına dair son bir söz söylemek gerekirse, onun öğretisini Alain'den çok sonra keşfettim. 1950-65 arasının yapısalcı Lacan'ına —Roma raporunu, "Harf/Lafız Süreci"ni yazan, gösteren teorisini ortaya atan, bilimsellik yolunda kararlılıkla Alexandre Koyré'nin izinde giden Lacan'a— şahsen çok özel bir ilgi besliyorum. Keza, daha önce de söylediğim gibi, iki savaş arası dönemdeki Lacan'a, Bataille ve gerçeküstücülerle yakınlık kuran, Batı ailesinin "gösteren"lerini yapıbozuma uğratan Lacan'a da çok ilgi duyuyorum. Son kitabım *Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan*'da* nihai Lacan'ı, yani dil macerasını sonuna kadar götüren 1970'lerin Lacan'ını ele aldım: Zihni hep ölümle ve eserini yaymakla meşgul olan, ana temasını (simgesel, imgesel, gerçek — SİG) tersine çevirip, gerçeği başat konuma yerleştirerek heterojenliği, simgeleştirmeden azade

* Bkz. E. Roudinesco, *Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan*, çev. Nami Başer, İstanbul: Metis, 2012. — *ç.n.*

olan, tamamen karanlıkta kalan şeyi anlatmaya çalışan, gecelerin Lacan'ını. Aklın salınımını.

C. G. – *Şematize edecek olursak, şunu söyleyebiliriz öyleyse: Lacan dile bilinçdışının koşulu ve yapısı olarak mutlak üstünlük tanır, oysa Freud'da bunu görmeyiz. Bununla beraber, Lacan Freud'u okuduğunu ve onun eserine geri döndüğünü ortaya koyar. Bu paradoks net bir farkı barındırıyor: Geleneksel, Viyanalı, burjuva olan psikanalizin kurucusu ile kozmopolit ve provokatör Parisli Lacan arasında bir üslup farkı da vardır. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

A. B.– Aslında Lacan'ın edebi üslubu temel bir meseledir ve kimliğinin çok önemli bir parçasıdır. Freud'un latif bir klasik üslupla kaleme aldığı yazılar, hem yoğun hem açıktır ve düşüncenin gerçek hareketini izleyen bir serimleme düzeni arayışındadır. Lacan'ın üslubuysa, pek çok açıdan bilinçdışının dolambaçlarına daha yakın görünür: Tam da bilinçli düşünce düzeninden azade olan şeyi söze döker. Lacan'ın yazısında bana çok çarpıcı gelen bir büyü var; etkisi itibarıyla, Mallarmé gibi kimi modern şairlerin uyandırdığı hayranlığa yaklaşan bir büyü bu. Lacan'ın dili şu marifeti şiar edinir: Yazı düşünceye, anladığımızı sandığımızdan her zaman daha fazlasını sunar — sanki her cümle sarih anlayışın zaptedemediği bir *artık* içeriyordur. Söylenen söz, kendi dolaysızlığını aşan bir sözün içine dahil edilmiştir ve asli teorik kavrayışın kendisini tüketmesine izin vermez. Zaten Lacan dinleyicilerini ve okurlarını hem cezbetmek hem hüsrana uğratmak için retoriğe dalmakla suçlanmıştır sık sık. Aslında Lacan'ın üslubu, dilin labirentimsi sentaksını, fazlasıyla Fransızcaya özgü bir *deyiş* unsuruyla gayet çarpıcı bir bi-

çimde harmanlar. Nitekim Lacan meşhur olmuş ifadeler atmıştır ortaya: "Cinsel ilişki yoktur", "Kadınlık mevcut değildir", "Aptal olmayanlar yanılır/başıboş gezer", "onun/altbenin düşündüğü yerde ben yokum",* vs. Yazarını adeta büyük Fransız ahlakçıları soyuna dahil eden bu tür sözler, bizi paradokslara ve rüyaya özgü sürprizlere götüren dolambaçlı bir dönüşümün içine yerleştirilmiştir. Lacan'ın dili, rüya anlatısı ile Fransızcanın ortaya koyabileceği keskin ifadelerin bir buluşma yeri, zorlu ve adeta kaygı verici bir füzyonudur. Lacan Fransızcanın olası iki veçhesini dâhice kullanır: Bir yandan, hafızada kolayca yer ediveren parlak deyişler görürüz onda; diğer yandan, sonsuz ve esrarengiz yankılar halinde parçalanan, ele geçirilemeyen bir dilin netameli yollarına sapar. Kısacası, psikanaliste ait bir dildir bu, hatta cabası: Bizzat psikanaliz hareketiyle hemhal olan bir dildir. Sonuç olarak —her türlü vatanperverlikten ya da şovenizmden uzak bir niyetle söylüyorum— kökten Fransız bir dildir bu bence. Düşüncesi ve yazısı Almancanın kendi kaynaklarıyla hemhal olmuş Freud'la aralarındaki fark gayet belirgindir.

E. R. – Lacan kâh 17. yüzyıla (La Fontaine, La Rochefoucauld), kâh 18. yüzyıla ve baroğa yerleşir. Romantik veya pozitivist olan 19. yüzyıl yazısı ona yabancıdır. Aslında Fransız edebiyatına özgü belli bir anlayışla yeniden ilişki kurar. Anadilinin tarihine dalar: Başka hiçbir dili konuşmaz. Ne ki Lacan'ı dinlemek ya da okumak, Freud'da olduğundan çok daha

* Hem Descartes'ın "Düşünüyorum, o halde varım" sözüne hem de Freud'un "Wo es war, soll Ich werden" (Altbenin yerini ben alacak / Onun olduğu yerde ben olmalı) sözüne gönderme var. — *ç.n.*

fazla, iş başındaki bilinçdışına kulak vermek demektir aynı zamanda. Lacan bilinçdışının pantomimcisi, vantriloğudur. Üstelik bu durum, ana temasını tersine çevirdiği (SİG yerine GSİ'yi koyduğu) ve kendine Joyce'un *Finnegans Wake*' ini referans aldığı son yıllarında daha da belirginleşir.

Freud ise, basbayağı 19. yüzyıla özgü bir romantiktir. Edebi zevkleri, çağının kültürlü kalem erbabının zevkleridir. Avangardlara karşı duyarsız olan Freud eserlerinde roman estetiğine yaklaşır; oysa Lacan'ın çok değer verdiği Fransız ahlakçılarının deyişlerinde romanesk hiçbir şey yoktur. Lacan'da 19. yüzyıla özgü romanesk unsuru görebilmek için, yazılarına değil, çalkantılı hadiselerle dolu hayatına bakmak gerekir. Freud'un nispeten sıradan hayatıyla ne kadar zıt bir hayattır bu! Şu var ki ikisi de Avrupa'nın savaş ahvalini tecrübe etmiştir: Freud, kendisinin de doğup büyüdüğü merkezi imparatorluklardan oluşan eski dünyanın yıkılıp gittiğine tanık olmuş, Lacan ise Nazizmin zaferini Avrupa'nın çöküşü olarak yaşamıştır. Bununla beraber, iki düşünür yazıyla son derece farklı ilişki kurar. Freud, Victor Hugo'ya benzer: Adeta asap bozucu bir rahatlıkla her gün yazar. Yorulmak bilmeyen bir mektup erbabıdır; yirmi bini aşkın mektup kaleme almıştır ki bunların ancak yarısı elimizdedir. Bu oylumlu mektuplaşmalara dikkat yöneltmeksizin eserini layıkıyla irdelemenin imkânı yoktur artık. Buna karşılık Lacan' da yazı bir ıstıraptır. Yazı yazmak onun için hep trajik bir tecrübe olacaktır.

Sonuç olarak, bu iki insan hiçbir surette birbirine benzemez. Ama gene de 1950'lerden başlayarak, Fransa'da Freud'u yeniden canlandırmaya girişen kişi Lacan olmuştur. Çarpıcı bir paradoks bu. Lacan psikiyatri menşeliydi; Gaétan Gatian de Clérambault'nun öğrencisi olmuş, psikoza ve Freud'un

hazzetmediği her şeye ilgi duymuştu. Ama tam da Lacan, psikanalizin kurucusundan o denli uzak olması sebebiyle — ve düşünsel açıdan ona kesinlikle sadık olmadığı için—, onun eseriyle yüzleşebilecekken bunu yapmayı reddederek söz konusu eserin adeta lafzını yeniden ele alabilmiştir.

Lacan'ın Freud'a dönüşü, bu tür bir harekete sıcak bakmayan bir tarihsel bağlamda gerçekleşir. 1950'lerde, psikanaliz âlemi Freud'u "aşma"ya ve artık gözden düşmüş addedilen Viyanalı Freud'dan yüz çevirmeye çalışıyordu. Kaldı ki Freud'dan yüz çevirmek isteyenler, tam da onu bizzat tanımış ve Nazizm yüzünden Avrupa'yı terk etmek zorunda kalmış kişilerdi; ayrıca hepsi Yahudi olan bu insanlar, Anglo-Amerikan dünyasına zorlu entegrasyonları gerçekleşir gerçekleşmez artık hiç hazzetmez oldukları viran bir dünyanın hatırasını saklıyorlardı.

Hal böyleyken, "kökleri Fransız toprağına uzanan" bir Katolik olan, imanla ve her tür şovenizmle bağlarını koparmış bulunan Lacan sahneye çıkar ve Viyana'ya dönüşü ilan eder. Peki ama hangi Viyana'ya? Göçmenlerin Viyanası'na değil, yapıyla, gösteren'le yeniden icat edilen düşsel bir Viyana'ya. Zaten Lacan psikanalizin bir salgına (vebaya) tekabül ettiği ve bilinçleri altüst edebileceği düşüncesini 1955'te tam da Viyana'daki bir konferansta ("Freudcu Şey") ortaya atar. Lacan Merkezi İmparatorlukların Avrupası'nı hiç yaşamamıştır: Yürekten Fransız ve Parislidir. Tam bir darbe olmuştur bu: Freud'un eserini eşi benzeri görülmemiş bir tarzda yeniden biçimlendiren, "Freudculuğun ortodoks ikamesi" dediğim şeyi gerçekleştiren kişi ne saraydan çıkma biridir, ne de eski Viyana'dan göç edenlerdendir. Dışarıdan gelmiş ve Freud destanından adeta "menedilmiş" biridir. Hiç kimse Lacan'ı öngörmemiştir — hele hele Freud hiç öngör-

memiştir. Lacan'ın niçin en başından itibaren uluslararası psikanaliz mercilerinin şimşeklerini üstüne çekip, nihayetinde bunlardan ihraç edildiği artık rahatlıkla anlaşılabilir. Tehditkâr bir yabancı, söz sahibi bir sapkın addedilmiştir Lacan. Gerek Viyana kökenlilere, gerekse Kuzey Amerika kıtasındakilere ait resmi Freudcu soyağacın hiçbir yerinde görülmez.

C. G. – *Alain Badiou, Elisabeth Roudinesco'nun söylediklerine katılıyor musunuz? Lacan, Freud'a sadık kalabilmişse, bunun sebebi ona hiçbir surette benzememesi midir?*

A. B. – Evet, ona şüphe yok. Ama Lacan'ın Freud'a gösterdiği bu sadakatsiz sadakatin, düşünce tarihinde başka örnekleri de vardır. Çoğu zaman, düşünsel bir yenilik, dışarıdan bir müdahaleyle ansızın ortaya konur ve yüceltilir. Şunu belirtmek isterim ki Lacan'ın Freudcu psikanalizi yeniden biçimlendirmek için kullandığı "yabancı" unsurlar arasında, en önemli rollerden biri felsefeye düşer — doğal olarak, beni çok etkiliyor bu... Lacan'ın getirdiği yeniliğin başat araçlarından biri felsefe olmuştur. Nitekim bütün seminerlerinde kimleri buluruz karşımızda? Platon'u, Spinoza'yı, Hegel'i, Kierkegaard'u, Heidegger'i, Wittgenstein'ı ve daha pek çok filozofu. Lacan, sürekli filozofları zikreder, hatta Lacan'a binaen bir felsefe tarihi dahi yazılabilir. Hiç şüphe yok ki tuhaf ve çok ilginç bir tarih olur bu. Filozoflar her seferinde süzgeçten geçirilmiş, yeniden yorumlanmış ve tam anlamıyla kendilerine ait olmayan bir disipline uydurulmuştur. Hatta analitik zincirin olası kavramsal şahsiyetleri haline gelmişlerdir. Özellikle de Lacan'ın ayrıcalıklı muhataplarından biri olan Sokrates için geçerlidir bu.

C. G. – *Platon için de geçerli, zira Lacan Platon'un Lacancı olduğunu iddia etmişti...*

A. B. – Evet, aynen öyle! Lacan, geçmişe dönerek, pek çok filozofu Lacancı yapmıştır! Ne ki bunu müstesna bir yetenekle yapmıştır. Sanılanın aksine, Lacan daima gayet düzanlamlıdır (*littéral*) ve ele aldığı metinlere yakın durur. Kimi zaman cürete varan yorumlarını, hiçbir surette fantaziye dayandırmaz ya da istismar edip kendi tarafına çekmez. Felsefe külliyatında özgürce dolanır ve tamamen bütünleşme ile kökten dışlama arasında salınır durur. Zira Lacan pek çok kez felsefe karşıtı olduğunu da iddia etmiştir. Örneğin Platon yorumunu ele alalım: Kimi zaman, Platoncu düzenekleri tamamen benimser. Nitekim *...ou pire* başlıklı seminerinde, *Parmenides* diyaloğundan koca koca parçaları olduğu gibi alıp kendi düşüncesine katar. Başka zamansa, Platon'u basbayağı alaya alır; örneğin *Devlet*'teki felsefi ve siyasi projeyi atların ehlileştirilmesi işine indirger... Filozoflar konusunda her zaman mülayim değildir; onları kimi zaman kıyasıya eleştirir.

Pek çok filozofa düşkün olan bu tuhaf felsefe karşıtını okuya okuya şu düşünceye vardım: Benim kuşağımın filozofları Lacan'la gerçek bir karşılaşmadan kaçınamazlar. Felsefe ile psikanaliz arasında sırf dıştan görünen bir ilişki olduğunu takdir etmekten bahsetmiyorum. Daha içsel ve gizli bir mesele söz konusu: Biz filozoflar, Lacan'ın felsefeyi kullanışı ya da felsefe karşıtlığı teması karşısında nasıl konumlanabiliriz, nasıl konumlanmalıyız? Biz filozofların felsefe disiplinine dair tasavvurları, Lacan'ın felsefeyi müphem bir şekilde kullanmasından ne ölçüde etkilenmiş, ne ölçüde darbe almıştır? Bana kalırsa, felsefe hayatının bir ânında, La-

can'ın felsefe yorumuyla hesaplaşmayan bir çağdaş filozof kesinlikle önemli addedilemez.

Her halükârda şu olgu son derece manidar: Lacan, Freudcu, Viyanalı psikanaliz modelini yeniden düzenlemek, hatta eğip bükmek için seferber etmiştir felsefeyi. Bununla beraber, bu durum iki disiplin arasında bir nevi gizli rekabeti körüklemiştir. Lacan bir gizli bir belirgin olan bu çatışmayı içinde taşır: Kâh felsefe sahnesinin bir kahramanıymış gibi görünür, kâh felsefeden yüz çevirerek felsefeyi adeta eritip tamamen yeni bir âleme, kendisinin tasavvur ettiği haliyle analiz âlemine katar. Sanki bir sihirbaz olan Lacan'ın, felsefe tarihinin falanca ihtişamlı kısmını ortaya çıkarmasının tek amacı, onu kendi psikanaliz yaratımının oluşturduğu büyük perdenin arkasında ortadan kaldırmaktır.

E. R. – Bu noktada yeni bir paradoks söz konusu. Lacan felsefeyi psikanaliz alanına çekmek gibi çok zorlu bir işe soyunuyor. Gelgelelim, onun felsefeyle ilişkisi ölümüne bir mücadele. Lacan felsefeyle daha çok çatışmaya girmek için besleniyor ondan. Felsefeyle kıran kırana dövüşüyor devamlı. Freud ise felsefe konusunda kesinlikle aynı konumda olmamıştır. Bu husus önem taşıyor: 1960'larda Fransa'da entelektüellerin büyük kısmı, ancak Lacan'ı okuduktan *sonra* Freud'u okumuştur. Lacan'ın verdiği yeni biçimin ışığında okumuşlardır Freud'u. Vaktiyle *Fransa'da Psikanalizin Tarihi* adlı çalışmama giriştiğim zaman, özgün Freud'u yeniden keşfetmek için, benim de "Lacan'dan arınmam" gerekmişti. Fransa dışında, Lacan'ın yazdıklarını okumakta büyük zorluk çeken çok sayıda Freudcu psikanalistin ve Freud yorumcusunun bulunduğunu biliyorum: Başlıca örnekler de Yosef Hayim Yerushalmi ya da Carl Schorske. Aslına bakı-

lırsa, Anglo-Sakson dünyada, Lacan öncelikle edebiyat ve antropoloji (kültürel incelemeler ve toplumsal cinsiyet çalışmaları) bölümlerinde irdelenmiştir. Dolayısıyla Anglo-Sakson dünyasında Lacan ya filozof ya kültürel antropolog ya da edebiyat kuramcısı olarak görülmüş, psikanalist olarak pek tanınmamıştır!

C. G. – *Peki, Lacan'ın edebiyatçılarla ilişkisini nasıl tarif edebilirsiniz? Yazdıkları, Sade'dan tutun Joyce'a kadar pek çok edebi gönderme içeriyor. Filozoflarla ilişkisinde gördüğümüz şema mı çıkıyor yine karşımıza, yani hem benimseme hem ret mi söz konusu?*

E. R. – Hangi yazardan bahsederse bahsetsin, Lacan bir bütünleşme süreci başlatır: Ötekinin, onunla aynı anda aynı şeyi dile getirdiğini düşünür. Kendisinden önce yaşamış düşünür ya da yazarların, onun kendi düşüncelerini öngördüğüne hükmetmiştir çoğu zaman. Evvelce gördüğümüz gibi, biraz da latifeyle, Platon'un *zaten, yani daha o zamandan* Lacancı olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmiştir. Bu tür bir benzetme, kimi Lacancılarda komik söylemlere yol açmıştır. Örneğin kimilerine göre, Freud daha o zamandan Lacancıydı ve Lacan'ın kavramları onun eserinde zaten bulunuyordu.

Çağdaşları söz konusu olduğundaysa, Lacan "intihale uğradığını" hissetmiştir. Bu durumun patolojik bir hal aldığı da olur: Mektuplarında, kendisinin talan edildiğinden, fikirlerinin çalındığından dem vurur sürekli, oysa kendisi kimi filozofların eserlerindeki bütün yenilikler hakkında uzun uzadıya yorumlar yapar ve bunları kendine mal eder. Böyle bir tutum, olsa olsa çatışma doğurur. Örneğin Lacan'ın eserlerinin dikkatli, titiz ve ödünsüz bir okuru olan Jacques Der-

rida'yı düşünelim. Lacan ona hoş gözle bakmamıştır kesinlikle: Derrida'nın onun fikirlerini çaldığını iddia etmiştir. Yahut da Marguerite Duras gibi kimi yazarların, —"ben, öteki-dir", "öteki, bendir", "o, ben gibi yapar" ve benzeri sözleriyle— kendi düşüncesiyle yer değiştirebilecek bir düşünce ortaya attığına hükmetmiştir.

Son olarak, kendisini etkileyen yazarlar konusunda, Lacan yakınlık kurup sık sık görüşmüş olduğu gerçeküstücülerden çok az bahseder. Şurası açık ki Lacan'ın edebi zevkleri, daha ziyade Mallarmé ve Joyce'un şiir ve edebiyat deneylerine yöneltmiştir onu. Lacan *Ulysses*'teki, ardından da *Finnegans Wake*'teki yeni dilden tam anlamıyla büyülenmiş ve önceden de belirttiğim gibi, bu dili kendi yazdıklarına katmıştır. Ama bana kalırsa, felsefe ve tiyatroyla —hem Antik Yunan trajedileri, hem de Shakespeare ve Claudel'le— ilişkileri, onun için daha verimli olmuştur.

A. B. – Felsefeden, edebiyattan ve tiyatrodan bahsedip duruyoruz, ama biçimsel bilimlerin ve çağdaş biçimsel yaklaşımlardaki mantık figürlerinin, Lacan için oynadığı başat rolü gözden kaçırmamak lazım. İlk dönemde Lacan, Roman Jakobson'un yapısal dilbilimine yaslanmıştı. Sonraki dönemde, Boole ve Frege'nin matematiksel mantığına yönelmişti. Nihayetinde, 1970'lerde verdiği seminerlere tekabül eden dönemdeyse, matematikteki kümeler teorisinden yararlanmaya başlamış ve Borromeo düğümlerini, topolojiyi, geometrik cebri keşfetmişti. Dolayısıyla, Lacan'ın —sözcüğün dar anlamıyla— biçimselleştirme girişimlerine ait en modern biçimlerle el ele vermesinin çok zengin bir tarihi vardır. Yunan trajedileriyle, büyük Mallarmé şiiriyle, dildeki Joyceçu kırılmayla ve Viyana'nın düşünsel mirasıyla bü-

tünleşmeyi —ki bu bile övgüye layıktır— yeterli görmemiştir. Lacancı bilginin dalları adeta en kuru biçimsel disiplinlere uzanır.

Peki buna niye ihtiyaç duymuştu? Sanırım püf noktası şurada: Daha önce de vurguladığım gibi, Lacan —romantizm ve Sartrecı varoluşçuluk geleneğine uygun— öznel trajedi ile yapısalcılığı bağdaştırmaya çalışmıştır. İki hedefi vardır: Bir yandan, (hem dramatik hem etik Antigone figürü sayesinde) öznenin indirgenemezliğini ortaya sermek, diğer yandan söz konusu indirgenemezliği iletilebilir bir yapısal evrende kullanmak. Lacan son dönemlerinde matematiğe ve topolojiye yönelmiş ve kendine "mathem" diye yeni bir kavram yaratmıştır. *Mathem*, terapideki öznel deneyimi yansıtabilecek ve iletebilecek biçimsel uzamdır; dolayısıyla terapi geride artık, kalıntı bırakmayan bir iletim gerçekleştirebilecek rasyonel, bilimsel bir matrise bağlanmıştır. Ama aslında bu tür bir iletim öznel deneyimin tamamını kapsayamaz, zira önceden de gördüğümüz gibi, özne indirgenemezdir ve hep öyle kalır. Öznede biçimlendirilemeyen, mantıksal-matematiksel bakımdan yakalanamayan, kısacası biçimsel bilgi tarafından iletilemeyen bir şeyler vardır her zaman. Peki bunun anlamı nedir? Son dönemlerindeki Lacan'a göre, bunun anlamı öznenin gerçekle sıkı sıkıya düğümlenmiş olmasıdır. Lacan'daki kavramsal içeriği bakımından gerçek, matematik, mantık ya da topoloji aracılığıyla gerçekleştirilebilecek simgeleştirmeye tamamen direnen şeydir. Şu motif hep tekrar eder: Öznenin gerçek noktası simgeleştirilemez. Sonuç olarak, Lacan temel çıkmazı deneyimlemek için biçimselleştirmeyi en uç noktasına taşır. Bir an gelir, biçimselleştirme ister istemez yarıda kalır, çünkü yakalamak istediği şeye hiç mi hiç hükmü geçmiyordur artık; işte o an, öznenin

gerçek noktasına dokunduğumuz andır.

Bana öyle geliyor ki Lacan düşüncesinin en güçlü hamlelerinden biridir bu, nitekim yazdıklarına da yansır: Biçimselleştirmeyi engelleyen, bozan bir şeyler ortaya çıkarıncaya kadar körükler, yayar. Lacan'ın son dönemlerindeki olağanüstü düğüm figürünün kaynağı budur: Düğüm hem sıkıştırılmış hem de çözülmüş olan şeydir. Düğüm atmak ile düğüm çözmenin neredeyse birbirinden ayırt edilemez, özdeş olduğu yer, işte bu gerçek noktasıdır. Bana kalırsa, Lacan düğüm teorisine başvurarak, afallamış muhataplarına bütün düşüncesine dair nihai metaforu sunmuştur. Gerçi bu konuda, Elisabeth ile hemfikir olmadığımın farkındayım...

E. R. – Lacan'ın yolculuğunun son aşamasını çok aydınlatıcı buluyorum ben. Lacan son seminerlerinde, düşünsel bir coşkunluğa gark olur; habire düğüm atıp çözer. Pierre Soury, Michel Thomé ya da Jean-Michel Vappereau gibi, beraber çalıştığı matematikçiler, bu maceraya katılmıştır; halkalar ve yer işaretleri içeren renkli çizimler kalmıştır geriye. Lacan'da bu macera ağızdan çıkan sözün ve söylemenin gitgide yok oluşuyla atbaşı gider. Ömrünün son demlerinde Lacan, afazik olmasa da, neredeyse konuşmaz hale gelmiş, ama yeni sözcükler yaratmayı hiç bırakmamıştı. O yüzden, Lacan'ın kendi düşüncesini uluorta parçalarına ayırdığını görmek çarpıcıdır. Eşi benzeri görülmemiş bir harekettir bu, kökten yıkıcıdır; adeta nihai bir tahriktir, teorinin sözde kadirimutlaklığına indirilen son darbedir. Lacan kendi çıkmazlarıyla mücadele eder ve umutsuzluğa kapılır: Hem ölümden korkar, hem de ölüme kucak açar. Kimi taklitçilerinin yaptığının aksine, bu bapta ona öykünebileceğimiz kanısında değilim. Aşırı biçimselleştirme ve çıkmazları analitik pratiğe

katkıda bulunmuş mudur? Sanmam, zira bunların sonucu her şeyden öte, —terapinin insani vasfını ortadan kaldırabilecek, hiç tasvip etmediğim— vahşi ve hoyrat bir biçimcilik adına, seansların süresini iyice kısaltmaktan ibaret olmuştur. Ama bu meseleyi ucu açık bırakalım. Lacan'ın tam da son yıllarında yaşadığı ıstırap dolayısıyla kahraman olduğunu yadsımıyorum, o konuda şüphem yok. Ama bu son arayışın klinikte bir yenilik yaratabileceğini düşünmüyorum.

C. G. – *Lacan'ın girişimi, aynı zamanda öznenin psikolojikleştirilmesine giden yolu kapattığı için de önem kazanmıyor mu?*

E. R. – Evet. Lacan psikolojiyi hep reddetmiş, bu disiplinden hiç mi hiç hazzetmemiştir. O dönemde, böyle hisseden bir tek o değildi. Benim kuşağım da bu tiksintiyi büyük ölçüde paylaşmıştı ki bu da iyi bir şeydir. Georges Canguilhem'in 1956'da "Psikoloji Nedir?" adlı konferansında yaptığı meşhur saldırı hâlâ güncelliğini koruyor: "Sorbonne'un Saint-Jacques Sokağı'na açılan kapısından çıktığımızda, yukarı doğru da aşağı doğru da gidebiliriz; eğer yukarı doğru gidersek, büyük insanların anıt-kabri olan Panthéon'a varırız; ama aşağı doğru gidersek, vara vara emniyet müdürlüğüne varırız." Üstelik bugün daha da geçerli bu, zira yeni neslin neredeyse bütün psikanalistleri, kendilerine bakım kurumlarının kapılarını açan, psikoloji eğitiminden geçmeye mecburlar. Psikanaliz ile psikoloji arasındaki ilişki önemli ölçüde dışsal nitelikte olduğundan, daha da sorunludur bu durum — yeri gelmişken belirteyim, bu söylediğim, psikiyatri için geçerli değil. Psikanalist yetiştirmek gelecek açısından son derece önemli bir mesele.

Bu noktada Lacan'ın Freud'a dönüşü bir yol ayrımı gibi iş görüyor: Lacan'a göre, psikanaliz tam anlamıyla bir antipsikolojiydi. Ben'e odaklanan Amerikan *Ben Psikolojisi* ekolünü hor görüyordu. Olsa olsa bilincin adeta davranışçı yöntemlerle ehlileştirilmesine tekabül eden, varoluşun psikolojikleştirilmesinin yarattığı tehlikelerden sakınmak için, bilinçdışına, gerçeğe daha çok yer ayırmak istiyordu. Lacan'ın Oidipus kompleksi üzerinde durmaktan titizlikle kaçınması tesadüf değildir, zira Oidipus kompleksi ailevi çatışmalarla ilgili olarak sığ düşünceler de üretebilir. Bu bakımdan, Deleuze öznelliğin Oidipuslaştırılmasını eleştirmekte haklıdır.

C. G. – *Lacan'ın son dönemine tekrar gelecek olursak, bu dönem çok hoşunuza gidiyor sanki, Alain Badiou...*

A. B. – Evet öyle. Bunun tek sebebi, Lacan'ın önceden de bahsettiğim mantık ve topolojiye özel önem atfederek biçimsel bilimlere başvurması değil. Bir diğer sebep de, tıpkı Elisabeth gibi, Lacan'a bakınca Kolonos'taki Oidipus'u görmekten kendimi alamamam. Bu hususu tekrar ele almak ve üzerinde durmak gerekiyor: Lacan'ın gözünde Kral Oidipus'un itibarı yoktu. Lacan istismar edilmiş hükümdar figüründe kendinden bir şeyler bulmaz. Buna karşılık kendini, Kolonos'taki Oidipus suretinde, yani bir insanın kendi varoluşunun düğümünü bizzat çözdüğü ve o varoluşu anlamak isteyene bu nihai çözülmeyi dayattığı bir durumda, temsil edebilirdi. Tabii ki bu duruş, pek çok açıdan, karanlık ve hayaletimsidir. Ama öznenin trajedisini ortaya serer ve yoğunlaştırır. İnsanın arzusundan hiçbir zaman vazgeçmemesi, aynı zamanda sıkı sıkı ördüğüne inandığı şeyi çözmeye mukte-

dir olması da demektir. Aslında son döneminde Lacan'ı kavramak güçtür, ama bu şekilde olağanüstü bir genişlik ve çap kazanmıştır.

Onun ölümünün bana çok özel bir olay gibi görünmesinin sebeplerinden biri bu. Günü gelince ustaların da öldüğünü hepimiz biliyoruz elbette. Gelgelelim, Lacan'ın ölümü benzersiz bir haleyle çevriliydi, çünkü eserini yankılıyordu. Bu ölüm, Lacan'ın son dönem düşünceleriyle aynı suretteydi; düşünceleri de Kolonos'taki Oidipus'un, yok olan ve kendi yokoluşunun akıl ermez sırrını bütün dünyaya miras olarak bırakan o ihtiyar figürünün himayesindeydi. Lacan'ın büyük bir iş başardığını söyleyebilirim: Son yıllarındaki suskunluğu ve ölümü esrarengiz mirasının ayrılmaz bir parçasıdır. Otuz yıl sonra, Lacan gizemini hâlâ koruyor. Onun bir usta olduğunu idrak etsek bile, eseriyle istikrarlı bir ilişki kuramayız. Onu ve düşüncesini sorgulamaktan hiçbir zaman geri duramayız. *Asıl* mesele neydi? Psikanaliz miydi? Ona şüphe yok. Felsefe miydi? Evet, bir bakıma. Çağdaş edebiyat ve dilsel macera mıydı? Kesinlikle. Öznel dramaturji miydi? O da var. Peki başka neydi? Geriye kalan, sırrına erilmez bir şeyler yok muydu? Lacan bir muammaydı, bugün de öyledir ve ilelebet öyle kalacaktır; sınıflandırılması ve tamamen deşifre edilmesi mümkün olmayan bir yazardır o. Dün olduğu gibi bugün de, Lacan'ın içkin çokluğu yakamızı bırakmıyor.

E. R. – Tamamen katılıyorum. Ömrünün son demlerinde, Lacan bedeni, hareketleri ve tavırları itibarıyla Kolonos'taki Oidipus'a dönüşmüştür. Muazzam bir çözülme sürecine girmişti: Hem bedensel yetileri ve düşüncelerini adeta feshetmişti, hem de kurup yönettiği Okul'u. Konuşmayı bıraktığı seminerinden seansları daha dün gibi hatırlıyorum. Unutul-

maz anlardı; akabinde kimileri iğrenç bir ironiyle dalgasını geçmişti. Bu ortaya serme mantığında gerçeküstü bir şeyler vardı. Lacan artık hiçbir şey söylemiyor, kendi dilini parçalarına ayırarak ortaya seriyor ve *kendini* gösteriyordu.

A. B. – Gerçeküstücü bir hareket olduğu muhakkak, ama aynı zamanda Wittgenstein'a da yakın düşüyor — işte bir felsefi bütünleşme daha. *Tractatus Logico-Philosophicus*'un meşhur son aforizmasını herkes bilir: "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı." Şayet gerçek, simgeleştirilemeyen bir şeyse, nihayetinde, üzerine konuşulamayan şeydir; o halde bu konuda susmak gerekir. Ama susmak, gene Wittgensteincı bakış açısına göre, aynı zamanda söz konusu şeye işaret etmeyi de gerektirir. Üzerine konuşulmaması gereken şeyi göstermek gerekir. Lacan'ın son halini, dile getirilemez bir gerçeği parmağıyla göstermeye devam eden biriymiş gibi hayal ediyorum. Ama nihayetinde bu hareketin gerçekte neyi gösterdiğini ve ne anlama geldiğini bilmemiz artık mümkün değil. Tıpkı ölüm gibi, bu da bir sır olarak kalmıştır bize.

C. G. – *Eylül 2011'de Seuil, 1971-1972 senesine ait* ...ou pire *başlıklı* XIX. Seminer*'i yayımladı. Lacan, okurun dikkatini çeken nüktedanlığıyla, başlığı yorumlayarak giriş yapıyor metne: "Belki de içinizden bazıları başlığı anladı. Kısacası* ...ou pire *(daha beteri), her zaman yapabileceğim şeydir." Giriş bölümünün sonunda da şunu ekliyor: "Koyduğum başlık, şu boş alanın önemini vurguluyor, aynı zamanda da dilin yardımıyla bir şeyler söylemenin tek yolunun bu olduğunu ortaya seriyor." Bu başlığı ve özel olarak da bu* Seminer*'i yorumlayabilir misiniz, Alain Badiou?*

A. B.– Şu tuhaf başlık, *...ou pire*, o noktalama işaretiyle bir askıda kalma duygusu yaratıyor elbette. Ama bu askıda kalma aynı zamanda gerçek namına ortaya çıkan şeyi de içeriyor. Eksiksiz dizimiyle, tam ifade şöyle: "Cinsel ilişki yoktur... ya da daha beteri (*ou pire*)." Dolayısıyla esas mesele, namevcut-şey'den daha beter olan şey meselesidir. Bu gayet ilginç, zira en başından beri Lacan, gerçekliğin imgesel figürlerini, dışavurumlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bir bakıma, "en beter" (*le pire*), bir boşluğun, temel bir namevcudiyetin yerine, zorla bir idol mevcudiyetinin konmasıyla ortaya çıkar. Ayrıca hem teori hem de üslup bakımından, Lacan'ın ilk seminerlerini de çok seviyorum — o seminerlerde sonradan dâhice bozacağı bir dinginlik ortaya serer. *Freud' un Teknik Yazıları* başlıklı ilk seminerinde, şu çarpıcı sorgulamayı yapmıştır: Terapilerin, en saf Antik üslupla, adalet ve cesaret üzerine şerhlerle bitmesi gerekmez mi? Adeta Lacan'ın psikanaliz, hatta tüm entelektüel çabalar için belirlediği bir misyonun özeti, bir başlama vuruşu söz konusudur burada: Baştaki boşluk hiçbir zaman bir ikonla kapatılmamalıdır; ilksel derin uçurum hiçbir zaman imgesel bir yaratımla doldurulmamalıdır. Her zamanki sivriliğiyle Lacan, felsefenin tek yaptığı şeyin, siyasetin deliğini tıkamak olduğunu söylemişti bir keresinde. Filozoflara karşı pek insaflı bir ifade değil bu! Ama Lacan'ın ne demek istediğini tam olarak anlıyorum. Eninde sonunda, düşüncede yeni bir delik açmak, deliğe pamuk tıkmaktan yeğdir. Günümüzde, insan hakları denen sözde ahlak ve Kant'a dönüş sloganı işte bu tür pamuklardandır. Tuhaf bir şekilde "yeni felsefe" dediğimiz şey, gerçekten felsefe olsaydı —ki açıkçası bu konuda çok şüpheliyim— Lacan'ın ifadesi tamamen doğru olurdu. Alın

size, siyasetin deliğine canla başla pamuk yetiştirmeye çalışan bir sözde filozoflar ordusu!

E. R. – Söz konusu ifade, Lacan'ın felsefeye ya da genel olarak siyasete karşı gösterdiği şiddetli tepkiye delalet ediyor. Aslında *...ou pire* tuhaf bir seminerdir, zira Lacan bu seminerde dille oynayarak aşağılıktan, BİR'den, cinsel ilişkinin imkânsızlığından bahseder: "ou pire" ifadesi "s'...oupir" (iç çekme) diye de yazılabilir. Bu seminerde aşk formülüne gönderme yapan bir bölüm mevcuttur: "Sana sunduğum şeyi reddetmeni istiyorum, çünkü bu o şey değil." Bu ifade, hani şu meşhur "Aşk, sizde olmayan bir şeyi, istemeyen birine vermektir" sözünü hatırlatıyor. Bir başka deyişle, Lacan burada gerçeğe daha çok yönelmek için simgesel düzeni tersine çevirerek yeni mantıksal yapılara girişiyor. Alain'in de dediği gibi, elbette bu noktada, şu çok kuvvetli fikir, kapatılması mümkün olmayan bir boşluk ortaya çıkarma fikri var Lacan'da. Üstelik bu fikir, tam da Lacan'ın kendi öğrencileri için bir nevi idol haline geldiği anda ortaya çıkıyor. En betere (*le pire*) doğru gitmek için inşa ettiği şeyi bozuyor ve modern insanın, Bilim insanının en betere yaklaşabileceğini, iki özne arasında ilişkinin tamamen imkânsız olduğunu göstermeye çalışıyor. Simgeselin karşısına gerçeği, arzunun karşısına *jouissance*'ı, kaynaşmaya yönelik olduğunu iddia eden her türlü ilişkinin karşısına bunun imkânsızlığını koyuyor Lacan: Sizde olmayan ve ötekinin istemediği şeyi sunuyorsunuzdur vs. Dolayısıyla varoluş başlı başına trajedidir.

Lacan'ın son dönemine ait bu müthiş karamsarlıkta, 20. yüzyıl tarihinin en beter olayını —Auschwitz yarasını— ima eden bir şeyler vardır. Lacan Avrupa'daki Yahudilerin yok edilmesini, gerçekten "en beter" şey addetmiş, ölüm

dürtüsünün zincirinden boşanması olarak yorumlamıştır. Ama bu olayın felsefe açısından düşünülmesi imkânsız olan bir kopuşa işaret ettiği yolundaki savı dillendirmemiştir. Keza hiç kimsenin yorumlayamayacağı insanlık dışı bir vahşet olduğunu da söylememiştir. Bilakis bu olayı düşünmeye, ancak son dönemindeki Freud'un yeniden yorumlanması sayesinde psikanalizin katkıda bulunabileceğini öne sürmüştür. Hatta bilinçdışına yeni bir yaklaşımın kurucu öğesi olarak büyük soykırım gösterenini kullanmıştır iki kez. Bunlardan ilki, 1964'te Paris Freud Okulu'nun (EFP) kuruluşu sırasındadır: *Psikanalizin Dört Temel Kavramı* hakkındaki *Seminer*'inde,* "Holokost"tan bahsederek, kendi okulunu psikanaliz topluluklarının fosilleşmesine karşı Freudcu düşüncenin yenilendiği bir yer olarak kuracağını öne sürer. İkincisi de 1967'de "9 Ekim Önerisi"ndedir (ilk versiyon): Bu öneride psikanalistlerin formasyonu için *geçme* adını verdiği prosedürü ortaya koyar. O tarihte, Lacan IPA'nın Nazizmin hışmına uğramış psikanalistler için bir sığınak olduğunu savunur, akabinde de ayrımcı bir imparatorluk haline geldiğini söyler. Ayrıca barbar yeni dünya —tüketim toplumunun norma soktuğu öznelerden oluşan, bilimselci dünya— karşısında, Freudcu evrenselciliğin değerlerini canlandırmak gerektiğini öne sürer.

Psikanaliz tarihinde ölüm dürtüsü kavramının, karşı çıkanlar (çoğunluğu Amerikalı) ile savunanlar (Avrupalılar) arasında hararetli tartışmalara yol açtığını hatırlayalım. Freud bu kavramı 1920 tarihli *Haz İlkesinin Ötesinde*'de** bir hipo-

* Bkz. Jacques Lacan, *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, çev. Nilüfer G. Erdem, İstanbul: Metis, 2013. — *ç.n.*

** Bkz. Sigmund Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde, Ben ve İd*, çev. Ali Babaoğlu, İstanbul: Metis, 2011. — *ç.n.*

tez olarak ortaya atar. Kahverengi veba da denen faşizm Avrupa'yı kasıp kavurdukça, bu sarsıcı ve spekülatif metinde Freud giderek karamsarlığa sürüklenir. "Dünün dünyası", Freud'un ait olduğu eski Avrupa dünyası gitgide karanlığa gömülür. Ayrıca sonraki nesillere bırakılan hakiki bir miras olan *Musa ve Tektanrıcılık*'ta (1939), Freud kötülüğün özünü aramaya koyulur ve şu şaşırtıcı hipotezi öne sürer: Yahudilik duygusu bilinçdışı üzerinden aktarılır, dolayısıyla da hiçbir zaman kaybolmaz, hatta bu bakımdan Yahudi dinini de aşar. Sonuç olarak, der Freud, bu durumun beraberinde getirdiği antisemitizmin üstesinden hiçbir zaman gelinemeyecek ve Yahudinin kendinden nefretine varılacaktır.

Bu ne cesaret, öyle değil mi? Anlaşılan o ki kimi psikanalistler Freud'un son halinden rahatsız olmuş ve daha ziyade klinikle ilgili eserlerine dönmeyi tercih etmiştir. Ama bu Freud, günümüzde felsefecileri, antropologları ve tarihçileri yakından ilgilendiriyor. Ayrıca Lacan için de mantıksal bir model bu: O da neticede GSİ ile, modern dünyaya düşünsel olarak meydan okuyacaktır. Lacan'ın son döneminde, gerçek kendini dayatır ve zincirlerinden kurtulur: Gerçek, dile getirilemez, adlandırılamaz bir şeydir, deliliktir. Bu tersine çevirmeyi ciddiye almak, Lacan'ın kendi kendini ve okulunu ortadan kaldırmaya yöneldiğini ortaya koymak demektir. Bu son Lacan ne ilerlemeye, ne değişime, ne de Devrim'e inanır. Bilime inanan, görkemli rasyonalist bir insan, yıllar geçtikçe iflah olmaz bir kuşkucuya dönüşür. Mirası da olsa olsa daha karar verilemezdir...

A. B. – Galiba, yaşlanan bütün klasik yazarlarda görüldüğü gibi, Lacan'da da bir tür gizli romantizm var.

E. R. – Kesinlikle. Zaten bu yüzden Lacan'ın son halini Balthazar Claës'e benzetmiştim. Bu Balzac kahramanı, ömrünün son demlerinde her şeyini simya tutkusuna hasreder ve eceli geldiğinde bilime miras bırakamayacağı bir aydınlanma yaşar. Kendisini yiyip bitiren soruya cevap veremeden bu dünyayı terk eder: Aylarca karanlıkta kalmasının ardından, son âna kadar kendisi hakkında zihni berrak olan Lacan "Ayak diredim, yok oluyorum," der. Ama bir vasiyet değildir bu. Freud'un aksine, Lacan hiçbir miras bırakmamıştır. Adeta ilmek ilmek attığı düğümlerle oluşturduğu yapıyı parçalarına ayırır. İşte bu yüzden de Freud'un mirasına kıyasla, Lacan'ın mirası çok daha tehlikededir: Lacan'ın çevresindeki ilk psikanalist grubu hiçbir miras almamış, önlerinde fesihten başka bir şey bulamamıştır... Öte yandan, sanki başat bir kavram söz konusuymuş gibi, "fesih çalışması" üzerinde hak iddia edip durmuşlardır. Görünen o ki Lacan'ın eserini psikanaliz alanının dışında yeniden ele almak gerekiyor: Onu yaşatmanın tek yolu bu.

C. G. – *Son olarak şunu öğrenmek istiyorum: Sizce Lacan, çağımızı anlamak için ne ölçüde faydalı bir düşünür?*

A. B. – Lacan şu can alıcı sebeple çok önemli bir düşünür: Çağdaş dünya belirsizlikle, yönünü şaşırmışlıkla, kendisine musallat olan sürekli krizle malul. Lacan da bozukluk konusunda büyük bir düşünürdür. Hatta genel olarak psikanalizi, öznel bozukluğa dair düzenli bir düşünce olarak tanımlayabiliriz. Bu bakımdan, psikanaliz Marksizmle paralellik gösterir: Marksizm de kapitalizmdeki bütün bozukluğu meydana getiren şiddetli kargaşa ve giderilemez, obur çelişkiler üzerinde yükselen bir kolektif varoluşa erişmeyi hedefler.

Günümüzdeki kriz üzerine düşündüğümüzde, Lacan çok önem kazanır, zira o doğrudan bozukluğu, içkin düzeni, simgeselin ufkuna gönderme yapan bir gönderim çerçevesini yeniden ele almaya çalışır. Lacan düşüncesinden hareketle çıkarımda bulunacak olursak, çağdaş dünyadaki krizin, simgesel(in) kriz(i) olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Lacancı kategoriler pek çok fenomeni yeni bir gözle kavramak için kullanılabilir: miras alınmış hiyerarşilerin verdiği ıstırap, paranın her yerde mevcut olması, her şeyin ivedilikle ve boş yere mütemadiyen dolaşımı, vs.

Aynı zamanda, kişinin arzusundan vazgeçmemesini söyleyen etik buyruk bütün güncelliğini koruyor. Bir kriz durumunda, gerçekten de kendimizi tarumar olmuş gibi, bir keşmekeşte kıstırılmış gibi hissedebiliriz. Eğer gerçek anlamda bu askıda kalma durumuna direnmek istiyorsak, kendimizi koyvermeme, körü körüne bu akıntıya kapılmama — daha doğrusu arzularımızdan vazgeçmeme— yolunda güçlü bir irade göstermemiz gerekiyor.

Sonuç olarak, Lacan'ın günümüze katkısı iki açıdan çok önemli: Bir yanda krizin yapısını, simgesel(in) kriz(i) olarak açıkça anlamayı mümkün kılıyor; diğer yandan da bizzat arzulayan öznenin indirgenemezliğini teyit ediyor.

E. R. – Alain'in söyledikleri doğrultusunda, Lacan'ı, mevcut kapitalist sisteme —insani vasfını yitirmiş, halk ya da öznelerden azade olan, kontrol edilemez bir akıntıya teslim olmuş finans kapitalizmine— karşı tahrip edici bir silah olarak görüyorum. Bu delilik karşısında Lacan'dan feyzalmak, düzen içine bozukluğun tohumlarını saçmak anlamına gelebilir. Tarihteki bir dönüm noktasına dair paradigmatik bir metin olan "Kant ile Sade"ı (1963) okumak, bu duruma delalet

eder. Kant'ın kategorik buyruğunu *jouissance* buyruğuyla ilişkilendirerek, aynı meselenin iki yüzünün söz konusu olduğunu göstermeye çalışmak... Çağdaş toplumun iki yüzüne —bilimselcilik ile obskürantizme— dirayetle karşı koymayı mümkün kılan şey işte budur.

İngilizce konuşan dünyada Slavoj Žižek ya da Judith Butler gibi filozoflar, Lacan'dan neredeyse "feminist" ya da kapitalizm karşıtı biriymiş gibi yararlanıyor. Fransa'daysa, pek çok psikanalist —hepsi bile isteye olmasa da— Lacan'ı sözcük oyunlarına, tekrarlarla dolu bir jargona hapsetme eğiliminde; koltuklarından ve ellerindeki klinik vakaların içinden bakıyorlar dünyaya: Bir bakıma gayet "Lacancı" vakalar anlatıyorlar ve bu da çoğu zaman kötü bir literatür ortaya çıkarıyor. Ayrıca Lacan'ı geçmişin değerlerini müjdeleyen biriymiş gibi gösteriyorlar. Dolayısıyla "Babanın Adı"nı taşlaşmış bir slogan yapıyor, "Oidipus Kompleksi"ne riayet etmeksizin çocuklarıyla kaynaşmakla suçlanan "kötü anneler"in sayısının artmasına karşı toplumu korumaya yarayan bir "simgesel yasa"nın cisimleşmiş haline dönüştürüyorlar. Siyasi açıdan "tarafsız" kaldıklarını, ne sağa, ne sola, ne de merkeze ait olduklarını iddia ederek, modern toplumu kıyasıya eleştiriyorlar.

Dolayısıyla bilimselciliği değil, bilimi —örneğin suni döllenmeyi— ya da eşcinsel çiftleri, bekâr anneleri, fazla "kaynaşmacı" addedilen çocuk annelerini, vs. mahkûm ediyorlar. Yarın öbür gün psikanalistlerin, "çocukların selameti" ve kardeşler arasında gerekli denge adına, boşanmayı ya da zinayı eleştirmeyeceklerini kim bilebilir? Ne olursa olsun, —barok ve serbest-meşrep bir düşünür olan— Lacan'ı aydın bir muhafazakâra —elinde fallik bir sopayla, biraz sakil bir Erdem Hazretleri'ne— dönüştürme eğilimi tuhaf. Be-

nim Lacan'ım bu Lacan değil. Fransa'da Lacan'a bu bakışı değiştirmek için bir devrim gerektiği kanaatindeyim. Kısacası: gerici Lacan'a hayır, yıkıcı Lacan'a evet!

C. G. – *Analizleriniz ve görüşleriniz için teşekkürler. Salondaki dinleyicilerimizden katkıda bulunmak, Alain Badiou ve Elisabeth Roudinesco'ya soru sormak isteyen var mı?*

Dinleyici – *Sizce Lacan varoluş meselesine ne tür bir katkıda bulunmuştur? Bugün, somut varoluşumuzu ve daha genel olarak hayatın anlamını kavramak için Lacan ne işe yarayabilir? Lacan'ın ortaya attığı kavramların yıkıcı olduğu şüphesiz. Ama bu kavramları değerlendirmek için Lacan'ın sistemine ve kendi içine kapalı diline girmek gerekiyor. Tam da bu kapalılıktan dolayı, onun öğretisi varoluş açısından hiçbir işe yaramıyor olabilir.*

A. B. – Sorunuzda bana problemli görünen husus, varoluş derken tam olarak neyi kastettiğiniz. Bu tartışma boyunca, Lacan'da bir yandan simgesel düzen, diğer yandan öznenin indirgenemezliği ilkesi arasında var olan gerilimi ele aldık. Bahsettiğimiz bu gerilim, varoluşun kendisi değil de nedir? Öte yandan, sizinle aynı fikirde değilim: Lacan'ın dili kendi içine kapalı değildir kesinlikle. Hatta tam tersine, deliklerle dolu, kaçış noktalarıyla bezelidir. Lacan'ın dili kendi çıkış kapılarını, kaçış imkânlarını barındıran bir labirent gibidir. Ben Lacan'ı beni bir yerlere kapatıyor duygusuyla okumadım hiçbir zaman. Hele hele Lacan'ın sistemi diye bir şeyden hiç bahsetmemek lazım. Onun düşüncesi sistemli hiçbir düzen içermeyen katmanlardan oluşmuştur. Lacan kâh dağılmış kâh birbiriyle bağlantılı, hem karmaşık hem benzersiz

bir dizi kavram ortaya koymuş ve bunları kullanılır hale getirmiştir, ki esas yararı da budur. Bu kavramları olduğu gibi alımlamak ya da yeniden yorumlamak okura kalmıştır. Keza bir katmadan diğerine geçmek de öyle. Ortaya attığı yenilikleri kullanma konusunda en büyük özgürlüğü bizzat Lacan'ın kendisi tanımıştır. Elisabeth'le beraber, onun öğretisini nasıl kullanabileceğimizi tasavvur ettik burada. Varlığa, özneye ve var olan şeye dair anlayışı itibarıyla Lacan bizim için çok faydalı oldu. Var olan şeye dair düşünce ile varoluş meselesi arasında bir fark görmüyorum ben. Aslında sizin sorunuzun felsefi arka planında (size göre, Lacan'da kapalı olan) düşünce ile varoluş arasında bir karşıtlık yatıyor. Bu karşıtlık tamamen yapaymış gibi geliyor bana.

Dinleyici – *Lacan Freudcu psikanalizi geliştirdi. Lacan'ın ölümünden sonra, Fransa'da psikanalizin gelişmeye devam ettiğini söyleyebilir misiniz? Sözcüğün en olumlu anlamında, modernleşti mi?*

E. R. – Sanıyorum ki Fransa'da psikanalizin mevcut durumu, istisnai Fransız tecrübesinin sonuna gelindiğine delalet ediyor. Bu istisnayı Lacan vücuda getirmişti; bugünse psikanalistler —üstelik sadece Lacancı olanlar da değil— bir darboğazdan geçiyorlar: bir usta figürünün ölümünün yarattığı bir darboğazdan. Psikanaliz pratiği artık eskisi gibi değil: Kurallar ve kısıtlayıcı müfredatlarla çerçevelenmiş bir meslek haline geldi. Kurumlarda psikanalist olarak çalışmak istiyorsak, psikoloji diploması almamız gerekiyor. Ayrıca psikiyatrlar da psikanalize yönelmiyorlar artık, zira psikiyatri biyolojiye odaklanmış halde ve kimyasal tedavilerin hâkimiyeti altında.

Bütün temayülleriyle beraber Fransız psikanaliz ekolü adeta hizaya gelmiş durumda ve dünyaya sunacak özel hiçbir şeyi yok. İç çatışmalar geçirmiş, ama bu da özgün hiçbir yön taşımıyor. Buna karşılık psikanaliz Moskova'da onlarca psikanaliz topluluğuyla bir genişleme yaşıyor. Keza Buenos Aires'te de pek çok psikanaliz topluluğu var. Brezilya'da üniversitede psikoloji yerine psikanaliz okutuluyor. Ayrıca onlarca birliği çatısı altında toplayan uluslararası dört büyük birlik bulunuyor. Ama bu güçlü toplulukların hiçbirinde ruh yok, entelektüel ve siyasi bir angajman yok, tutku yok. Kısacası, bu birliklerde yaratıcılık, macera ruhu ve düşünce yok.

Ruh emekçileri haline gelen psikanalistler entelektüel değiller artık: Psikoterapist oldular, ruhsal ıstıraplarla ilgilenen mazbut doktorlar haline geldiler. İşin asıl acı tarafı psikanalizin; antropoloji, tarih, edebiyat ya da felsefenin aksine, hiçbir yerde özerk bir disiplin sayılmaması. Kaldı ki psikanaliz biyoloji ya da fizik gibi bir bilim de olmadığından, bir bakıma psikolojinin bir dalı haline geldi. Dolayısıyla sanki psikanaliz kurucu babaların varislerinin kendilerini mal sahibi sandığı hususi bir disiplinmiş gibi bir durum ortaya çıktı: Freudcular Freud'un eserlerinin kendilerine ait olduğunu düşünüyor; Kleincılar Klein'ın eserlerini kendi malları sayıyor; Lacancılarsa ustanın hakikat ve sözünün hak sahibi gibi görüyorlar kendilerini. Bir başka deyişle, kamusal alanda ve Üniversite'de psikanaliz kendine bir kimlik edinememiş durumda. Oysa bu durum, kurucularının malı olmaktan çıkmış ya da hiç olmamış disiplinler için geçerli değil. Sosyoloji ne Emile Durkheim'a ne de sırf varislerine ait. Adeta laikleşmiştir.

Öyleyse psikanalistler psikolog, ruh teknisyeni ya da psikoterapist olmaya mı, yani felsefi araştırmalarla bağı

kopmuş basit klinikçiler olmaya mı mahkûm? Disiplinleri nörolojiyle bütünleşme yolunda olan psikiyatrlara yerlerini bırakmaya mı yazgılılar?

Şurası açık ki psikanalizin ve psikanalistlik "mesleğinin" bu evrimini eleştirmek için, bozukluğun düşünürü olan Lacan'dan destek alabiliriz. Psikanalitik düşünce, artık yalnızca klinikçiler üzerinden değil, aynı zamanda kliniğin dışındaki çalışmalar üzerinden de değerlendirilebilir. Zaten klinikçiler mesleklerini bakım kuruluşlarında icra edebilmek için, bir yandan psikoloji diploması almak, bir yandan psikanaliz okullarında eğitim terapisi görmek zorundayken, üst düzey yaratıcı çalışmalar yapma yolunda nasıl eğitilebilirler ki?

A. B. – Elisabeth'in dediklerine katılıyor ve sözlerimi bir çağrıda bulunarak bitirmek istiyorum — her şeye rağmen neden olmasın, öyle değil mi? Son zamanlarda Fransa'da psikanalize karşı çok şiddetli ve fazlasıyla çapsız saldırıların arttığı görülüyor. Bu saldırılar entelektüellik açısından genel bir tehlike arz ediyor. Bilindiği gibi, tek hedef psikanaliz değil. Marx da ardı arkası kesilmeyen saldırıların hedefinde ve, içimizdeki ahlakçılara göre, "totalitarizmin" gayriinsaniliği ile malul. Darwin'in itibarı Amerikalı gericilerce yerle bir edilmiş durumda. Keza Einstein'ın keşiflerini sorgulama yönünde de bir eğilim oluşuyor. Bütün bu saldırıların örtük ya da açık amacı, düşünce dünyasının modern figürlerini ortadan kaldırıp, yerlerine teknik yan ürünleri, her yerde karşımıza çıkan ahlakçılık sosuyla süslenmiş, kolayca kullanılabilen pratik ürünleri koymak. Gerek psikanaliz alanında, gerekse siyasi, bilimsel alanda düşüncenin gözden düşürülmesi ve evcilleştirilmesi isteğine karşı koymak gerektiğini id-

dia ediyorum. Tehlike apaçık ortada, üstelik de son derece ciddi. Clemenceau'nun meşhur ifadesiyle söyleyecek olursak, psikanalizi savunmayı sırf psikanalistlere bırakamayız. Mücadeleyi genişletmemiz lazım.

Kendi disiplinleri ve uğraşlarının tanınması için girişilen bu mücadelede psikanalistler en ön safta yer alıyor elbette. Gelgelelim, Elisabeth'in de işaret ettiği gibi, profesyonelleşme "kendiliğinden evcilleşme" tehlikesi yaratıyor. Psikanalizi bu makus talihe terk etmemek lazım, bunun için de dışarıdan yardıma ihtiyaç var. Aslında psikanalize yönelik günümüzdeki saldırılar, Marksizme yapılan saldırılardan çok daha vahim görünüyor bana. Neticede, iç ve dış polemikler Marksizmin bir parçası; çelişkiler ve husumetler onun doğasında var. Marksizm kavga etmeyi gerektiriyor ve içeriyor! Bugün psikanaliz konusunda olup bitenlerse çok daha tehlikeli — alarm sinyalleri çalıyor. Zira Freud'un ya da Lacan'ın kökünü kazıma isteği, tam da modern özne kavramına saldırmak anlamına geliyor. Eğer bu kavram ortadan kalkarsa, en berbat gerici ideolojilere kapı aralamış oluruz.

İşte bu yüzden, bütün ciddiyetimle şu çağrıda bulunuyorum: Psikanalizi savunmak için harekete geçin... elinizden geldiğince.

E. R. – Bu çağrıya kulak tıkamak mümkün mü? Hatta psikanalistlerin kendi disiplinlerini çoğu kez pek savunmadığına ya da kötü savunduğuna tanık olduğumdan, daha da çok önemsiyorum bu çağrıyı. Amacım psikanalistleri iğnelemek değil, yalnızca bir saptamada bulunmak. Kökten Freud karşıtlığını çözümlemekte ve buna karşı mücadele etmekte büyük güçlükler yaşıyorlar; çoğu zaman da bu düşmanlık karşısında "tarafsız" kalıp onu küçümseyerek, ya gelecekteki

güzel günleri düşlüyor ya da nostaljiyle geçmişe bakıp "Hey gidi günler hey" diye iç geçiriyorlar. Günümüzde Freud'a yönelik saldırılar eskisi kadar alçakça hâlâ, ama İnternet sayesinde iyice yaygınlaşmış durumda. Acilen bir karşı saldırı gerekiyor. Psikanalizi savunmak için seferber olmak gerekiyor. Bunu da ancak psikanaliz çevrelerinin ötesine geçip güçlerimizi birleştirerek başarabiliriz. Herkes elini taşın altına koymalı: Bu bir uygarlık meselesi.

—

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

Jacques Lacan

Psikanalizin Dört Temel Kavramı

Seminer 11. Kitap

Çeviren: Nilüfer Erdem

1964 yılında Uluslararası Psikanaliz Birliği'nden "aforoz" edildikten sonra verdiği bu ilk seminerde Jacques Lacan, birkaç yönlü bir işe girişiyor: Bir yandan, dinleyicilerine psikanalizin dört temel kavramını (bilinçdışı, tekrarlama, aktarım, dürtü) kendine özgü bir tarzda tanıtırken, bir yandan da dönemin epistemolojisinden yararlanarak psikanalizin bilim olup olmadığını, psikanalizi var eden özneyle modern bilimi kuran öznenin (*cogito*'nun öznesinin) aynı olup olmadığını sorguluyor. Freud'un düşüncesini açımlarken onunla hesaplaşmaktan da geri durmuyor. Söylemiyle felsefeyi psikanalizle, psikanalizi de felsefeyle yüzleşmeye davet ediyor sürekli. Jacques Lacan ilk kez bu çapta ve bu nitelikte bir yapıtıyla Türkçede. 1973'te yazdığı sonsözde dediği gibi, "Bu şekilde okunacak bu kitap, bahse girerim."

METİS EDEBİYATDIŞI

Elisabeth Roudinesco

Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan

Çeviren: Nami Başer

Yirminci yüzyılın en etkili düşünürlerinden olan psikanalist Jacques Lacan, güncelliğini korumaya ve tartışılmaya devam ediyor. Düşüncelerinin özgürlükçülerden ziyade baskıcıların amaçlarına hizmet ettiğini iddia edenler olduğu gibi, şahsı hakkında da olumlu ve olumsuz birçok mit ortaya atılıyor. Lacan'ı yakından tanıyan psikanalist ve tarihçi Elisabeth Roudinesco temelsiz iddiaları çürütmek ve bu önemli şahsiyeti gerek insan olarak gerek düşünceleriyle daha iyi tanımamızı sağlamak için söz alıyor.
Lacan'ın psikanalizi ve felsefesi hakkında yayımlayacağımız bir dizi kitabın ilki olan Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan, tanımak isteyenler için olduğu kadar tanıdığını düşünenler için de iyi bir kaynak: Canlı bir portre ve buna paralel bir analiz.

METİS ÖTEKİNİ DİNLEMEK

Sigmund Freud
Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası

D. W. Winnicott
Oyun ve Gerçeklik

Heinz Kohut
Kendiliğin Çözümlenmesi

Heinz Kohut
Kendiliğin Yeniden Yapılanması

Sigmund Freud
Uygarlığın Huzursuzluğu

Melanie Klein
Haset ve Şükran

Otto Kernberg
Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm

Anna Freud
Çocuklukta Normallik ve Patoloji

Otto Kernberg
Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık

Sigmund Freud
Haz İlkesinin Ötesinde ve Ben ve İd

Otto Rank
Doğum Travması

Margaret S. Mahler, Fred Pine, Anni Bergman
İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu

Harry Guntrip
Şizoid Görüngü
Nesne İlişkileri ve Kendilik

Carl Gustav Jung
Dört Arketip

Didier Anzieu
Freud'un Otoanalizi ve Psikanalizin Keşfi

Heinz Hartmann
Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu

André Green
Hadım Edilme Kompleksi

Edith Jacobson
Kendilik ve Nesne Dünyası

Anna Freud
Ben ve Savunma Mekanizmaları

J. Chasseguet-Smirgel
Ben İdeali

Didier Anzieu
Deri-Ben

Jacques Lacan
Psikanalizin Dört Temel Kavramı

